
**ARKILÄHTÖINEN MUSIIKILLINEN
VUOROVAIKUTUSTYÖSKENTELY ENSIKODIN
VAUVAPERHETYÖSSÄ**

Työntekijöiden kokemuksia kahden vuoden ajalta

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivu, syksy 2014

Merja-Elisa Kutvonen

LAHDENSIVU

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen kasvatusta

| | | |
|------------------|--|-------------------|
| Tekijä | Merja-Elisa Kutvonen | Vuosi 2014 |
| Työn nimi | Arkilähtöinen musiikillinen vuorovaikutustyöskentely ensikodin vauvaperhetyössä. Työntekijöiden kokemuksia kahden vuoden ajalta. | |

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn mahdollisuutta olla osana ensikodin vauvaperhetyön arkea. Työn tavoitteena oli saada musiikki osaksi ensikodin työntekijöiden jokapäiväistä työskentelyä vauvaperheiden kanssa. Arjessa usein ja monipuolisesti toistuvalla musiikillisella vuorovaikutustyöskentelyllä uskottiin olevan positiivinen vaikutus koko ensikodin yhteisöön. Työssä voidaan nähdä innovatiivinen ote.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimivat aiheeseen liittyvä kirjallisuus ja aikaisemmat tutkimukset. Teoriapohja rakennettiin vauvaperhetyöstä, sosiaalipedagogisesta työtoteutuksesta vauvaperhetyössä ja varhaisesta vuorovaikutuksesta. Teoriaan sisältyvät myös lapsen kasvu ja kehitys ensimmäisenä ikävuotena sekä kiintymyssuhteen muotoutuminen. Lisäksi teoriapohjassa käsitellään musiikillista vuorovaikutustyötä vauvaperhetyön näkökulmista.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin toiminnallisten ohjausten sekä puolistrukturoidun haastattelun ja fokusryhmähaastattelun kautta. Haastatteluaineisto analysoitiin teemoittelun ja teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkimus osoittaa arkilähtöisellä musiikillisella vuorovaikutustyöskentelyllä olevan positiivisia vaikutuksia ensikodin toimintaan. Työntekijät kokivat musiikillisen vuorovaikutustyön voimauttavaksi ja arkea rikastuttavaksi. Keskeisin tavoite työntekijöiden mukaan heidän työssään oli saada vuorovaikutusta vauvojen ja vanhempien välille, mihin arjessa monipuolisesti esiintyvä ja yksinkertaisuuteen perustuva musiikki antoi entistä paremmin tukea. Arkilähtöinen musiikillinen vuorovaikutustyöskentely olisi sovellettavissa laajastikin sosiaali- ja kasvatusalioilla.

Avainsanat varhainen vuorovaikutus, musiikillinen vuorovaikutus, vauvaperhetyö, kiintymyssuhde, arkilähtöisyys

Sivut 44 s. + liitteet 3 s.

LAHDENSIVU
Degree Programme in Social Services
Sosiopedagogical Education

| | | |
|-------------------------------------|---|------------------|
| Author | Merja-Elisa Kutvonen | Year 2014 |
| Subject of Bachelor's thesis | Everyday life oriented music-based communication in a Mother and Child Home. Employees' experiences from a two-year period. | |

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to study the possibilities of music-based communication as a part of the everyday life at a mother and child home. The aim was to make music a part of the everyday work with infant families. It was believed that often-repeated, varied music-based communication in everyday situations has a positive effect on the whole community of the mother and child home. It can be said that this thesis has an innovative approach.

The theoretical frame of this study consisted of related literature and previous studies. The theory was built around the subjects of infant family work, social pedagogical approach to working with infant families and early communication. The theory also discusses growth and development during the first year of a child's life and attachment relationship formation. Music-based communication is discussed from the point of view of infant family work.

This was a qualitative research. The material for the research was collected from interactive sessions and two interviews: a half-structured and a focus group interview. The interviews were analyzed using thematic analysis and deductive content analysis methods.

The study indicates that the everyday life oriented music-based communication had a positive effect on the operation of the mother and child home. The employees felt empowered by music-based communication and it enriched the everyday life at the home. The most important goal for the employees was to elicit communication between parents and infants. In everyday life regular simplified music offered added support toward this goal. The everyday life oriented music-based communication has potential to be widely applied in fields of social and education work.

Keywords early communication, music-based communication, working with infant families, attachment theory, everyday life orientation

Pages 44 p. + appendices 3 p.

SISÄLLYS

| | | |
|-------|---|----|
| 1 | JOHDANTO..... | 1 |
| 2 | ENSIKODIN VAUVAPERHETYÖ | 2 |
| 2.1 | Ensikodin vauvaperhetyö sosiaalipedagogisesta näkökulmasta | 4 |
| 2.1.1 | Reflektiivinen työote | 5 |
| 2.1.2 | Counselling eli vuorovaikutuksellinen tukeminen..... | 6 |
| 2.1.3 | Työntekijän kiintymyssuhde, arvot ja ihmiskäsitys | 7 |
| 2.2 | Varhainen vuorovaikutus | 8 |
| 2.2.1 | Vastavuoroinen vuorovaikutus..... | 8 |
| 2.2.2 | Mentalisaatiokyky | 9 |
| 2.2.3 | Mielikuvatyöskentely | 9 |
| 2.2.4 | Vauvan äärelle pysähtyminen | 10 |
| 3 | LAPSEN KASVU JA KEHITYS..... | 10 |
| 3.1 | Lapsen kasvu ja kehitys ensimmäisen ikävuoden aikana..... | 11 |
| 3.1.1 | Perushoiva luo halun olla vuorovaikutuksessa: 0–3 kuukautta..... | 11 |
| 3.1.2 | Lisääntynyt aktiivisuus rikastuttaa vuorovaikutusta: 4–6 kuukautta | 12 |
| 3.1.3 | Tietoisuus itsestä luo halun tulla ymmärretyksi: 7–12 kuukautta | 13 |
| 3.2 | Kiintymyssuhteen muotoutuminen | 13 |
| 4 | MUSIIKILLINEN VUOROVAIKUTUSTYÖSKENTELY VAUVAPERHETYÖN TUKENA..... | 14 |
| 4.1 | Raskausajan musiikillinen työskentely | 16 |
| 4.2 | Vauvan kehityksen tukeminen | 17 |
| 4.3 | Musiikki vauvan arjessa | 18 |
| 4.4 | Musiikillinen vuorovaikutus vauvaperheiden kanssa | 20 |
| 4.4.1 | Keskusteleva laulaminen..... | 20 |
| 4.4.2 | Osallistaminen..... | 21 |
| 4.5 | Taidelähtöisen toiminnan prosessi – musiikki osana työyhteisön arkea..... | 22 |
| 5 | TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET | 22 |
| 6 | TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN | 23 |
| 6.1 | Tutkimuskonteksti..... | 23 |
| 6.2 | Tutkimusmenetelmät..... | 24 |
| 6.3 | Aineiston keruu | 24 |
| 6.3.1 | Toiminnalliset ohjaukset | 24 |
| 6.3.2 | Haastattelut..... | 26 |
| 6.4 | Aineiston analysointi..... | 27 |

| | | |
|---------|--|----|
| 7 | MUSIIKILLISEN VUOROVAIKUTUSTYÖSKENTELYN MAHDOLLISUUDET OSANA ENSIKODIN VAUVAPERHETYÖN ARKEA..... | 28 |
| 7.1 | Arjen tilanteet..... | 29 |
| 7.1.1 | Ennalta suunnitellut tilanteet..... | 29 |
| 7.1.2 | Ennalta suunnittelemattomat tilanteet..... | 30 |
| 7.2 | Musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn muodot..... | 31 |
| 7.2.1 | Laulaminen luontevinta..... | 31 |
| 7.2.2 | Vanhemmuuden tukeminen..... | 32 |
| 7.2.3 | Vauvan kokonaisvaltaisen kehityksen tukeminen..... | 33 |
| 8 | JOHTOPÄÄTÖKSET..... | 34 |
| 8.1 | Arkilähtöinen musiikillinen vuorovaikutustyöskentely osana arkea..... | 34 |
| 8.2 | Arkilähtöisen musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn vaikutus perheisiin.... | 36 |
| 8.3 | Tulevaisuusnäkymät..... | 37 |
| 8.3.1 | Arkilähtöisen musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn säilyminen | 37 |
| 8.3.2 | Tutkimuksen jatkokehittely..... | 38 |
| 8.3.3 | Arkilähtöisen musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn sovellettavuus | 38 |
| 9 | POHDINTAA..... | 39 |
| | LÄHTEET..... | 41 |
| Liite 1 | Toiminnallisten ohjausten laulut ja lorut | |
| Liite 2 | Haastattelu ensikodilla 2.3.2012 | |
| Liite 3 | Haastattelu ensikodilla 14.7.2014 | |

1 JOHDANTO

Ensikotityötä voidaan pitää hyvin merkityksellisenä lastensuojelun kentällä. Työssä pyritään tarjoamaan tukea vauvaperheille heidän tärkeässä elämänvaiheessaan mahdollisimman varhain. Ihminen, etenkin vauva, elää vuorovaikutuksesta ja juuri tähän ensikodin työ panostaa keskittymällä varhaiseen vuorovaikutukseen. Perheille halutaan antaa aineksia hyvään vuorovaikutukseen vauvan rytmittämässä arjessa. Varhain vaikuttamalla voidaan saada paljon hyvää aikaan, niin perheen kuin koko yhteiskunnan näkökulmasta.

Tämä tutkimus käynnistyi ajatuksesta, että musiikki voi toimia monipuolisesti perheiden jokapäiväisen arjen hetkissä, kun sitä tehdään riittävän yksinkertaisesti. Kuten vauvan arkikin, niin myös siellä oleva musiikki voidaan nähdä pieninä, mutta merkittävinä tekoina. Tutkimusta voidaan pitää innovatiivisena, koska se esittelee perinteisen laulamisen rinnalle yksinkertaisuuteen pohjaavaa keskustelevaa laulamista. Innovatiivinen osio tutkimukseen rakentui tutkijan musiikkikasvatuksellisen ammattiosaamisen pohjalta.

Tyypillisesti ensikodeille suunnatut musiikilliset varhaisen vuorovaikutuksen tutkimukset ovat liittyneet musiikin ammattilaisen ohjaamiin tuokioihin, jotka ovat olleet vain osa ensikodin viikko-ohjelmaa. Tässä tutkimuksessa haluttiin osallistaa ensikodin työntekijät käyttämään musiikkia. Taavoitteena oli saada musiikki osaksi ensikodin jokapäiväistä arkea.

Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn mahdollisuutta olla osana ensikodin vauvaperhetyön arkea. Tutkimuskysymyksenä on: millaisissa arjen tilanteissa ja millaisina eri musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn muotoina musiikki voi toimia osana ensikodin arkea. Tutkimuksessa arki käsittää kaikki vauvojen kanssa tapahtuvat hetket sekä perushoivassa että vuorovaikutustyöskentelyssä.

Kyseessä on laadullinen tutkimus. Aineisto koostuu työntekijöille pidetyistä toiminnallisten ohjauskertojen muistiinpanoista sekä suullisista ja nauhoitetuista haastatteluista. Haastattelumuotoina käytettiin puolistrukturoitua haastattelua ja fokusryhmähaastattelua. Haastatteluaineisto analysoitiin teemoittelun ja teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Työntekijöiden määrää rajatessa painotettiin vakituisessa työsuhteessa olevia työntekijöitä. Tutkimukseen osallistumisen haluttiin pohjautuvan vapaaehtoisuuteen. Tutkimukseen osallistui aluksi yhteensä neljä työntekijää. Tutkimuksen aikana työsuhteisiin ehti tulla muutoksia, joten tutkimuksen kaikkiin osallistaviin vaiheisiin osallistui työntekijöistä kaksi.

Teoriapohja tutkimuksessa rakentuu vauvaperhetyöstä, sosiaalipedagogisesta työotteesta vauvaperhetyössä ja varhaisesta vuorovaikutuksessa. Teoriaosassa käsitellään myös lapsen kasvua ja kehitystä ensimmäisenä ikävuotena. Lisäksi teoriapohjaan sisältyy kiintymyssuhteen sekä musiikil-

lisen vuorovaikutustyöskentelyn merkitys lapsen kasvuun ja kehitykseen. Koska tutkimus pyrkii saattamaan musiikin osaksi ensikodin arkea, esittelee teoriaosa lyhyesti myös mitä kannattaa huomioida käynnistettäessä taidelähtöisen menetelmän prosessia työyhteisössä.

2 ENSIKODIN VAUVAPERHETYÖ

Toimintaa ensikodissa ohjaa lastensuojelulaki, joka määrää lapsen oikeuksien ja edun turvaamisen kaikissa hänen lapsuuden ja nuoruuden vaiheissa. Tämä tarkoittaa vauvan turvallisen kasvuympäristön sekä tasapainoisen kasvun ja kehityksen huolehtimista. Lastensuojelulain päämääränä on muun muassa lapsen ja huoltajien tukeminen kasvatuksessa, perhekeskeisyys ja lapsen huollon turvaaminen kaikissa olosuhteissa (LSL 1: 1§; Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 137–138; Mahkonen 2008, 59).

Ensikotityössä turvataan vauvojen ikätason mukainen hoito ja huolenpito. Lisäksi ensikodilla tehdään vanhemmuuden arviointia. Pyrkimyksenä on työskennellä koko perheen edun toteutumiseksi, eikä asettaa vauvan ja perheen etua vastakkain. Perhekeskeisyys näkyy ensikodilla isien lisääntyvässä mukana olossa. (Ensikodit n.d.; LSL 1: 1§; Järvinen ym. 2012, 137.)

Ensikodin asiakkaina on perheitä, joihin on kiinnitetty huomiota äidin jaksamisen, nuoren iän, mahdollisen päihdekäyttöhistorian, mielenterveysongelmien tai muun perheen hyvinvointia heikentävän asian vuoksi. Työ on ennaltaehkäisevää ja korjaavaa lastensuojelutyötä sekä vanhemmuuden tukemista. Ensikoti pyrkii olemaan niin sanottu matalan kynnyksen paikka, jotta perheitä voitaisiin tukea ja auttaa mahdollisimman varhain, parhaimman tuloksen saavuttamiseksi. Perheitä ohjataan elämään vauvan rytmittämää arkea, yhdessä tekemällä ja oppimalla. Samalla edistetään lapsen hyvinvointia. (Ensikodit n.d.; LSL 1: 2§.) Asiakkuus ensikodilla kestää yleensä useamman kuukauden.

Ensikotityö on vauvaperhetyötä. Perhetyö ymmärretään yleensä kotiin tapahtuvana lastensuojelun palvelumuotona. Laajimmillaan se kuitenkin käsittää kaiken perheiden kanssa tehtävän työn, kuten myös ensikodin kaltaisen laitostyön. Tavoite kaikessa perhetyössä on sama, mutta lähtökohdat asiakkuuteen ja käytännön toteutus vaihtelevat. Tapahtui työ kotona tai laitoksessa, on sen tavoitteena tukea vanhemmuutta sekä vahvistaa tai rakentaa vauvan ja vanhemman välistä kiintymyssuhdetta. (Korhonen & Sukula 2004, 34; Kuosmanen 2009, 12–13.)

Työssä havainnoidaan muutettavia ja muuttuvia asioita kontrolloiden, mutta arvostaen. Keskeistä on luoda arjen rakenteita, vahvistaa niitä sekä löytää ja hyödyntää olemassa olevaa osaamista. Kuitenkin pääpaino työssä on vauvan kiinnittymisessä vanhempaansa. Pyrkimyksenä on rakentaa suhde, jossa molemmat ovat tärkeitä toisilleen. Siihen tarvitaan yhteisiä myönteisiä kokemuksia. (Korhonen & Sukula 2004, 34; Kuosmanen 2009, 12–13.)

Jotta vauva ja vanhempi saisivat mahdollisimman paljon edellä mainittuja yhteisiä myönteisiä kokemuksia, sisältyy vauvaperhetyöhön vauvan ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen havainnointi. Ensikodissa havainnointia pystytään tekemään ympärivuorokautisesti ja kaikissa vauvan hoitoon sekä yhdessäoloon liittyvissä tilanteissa. Havainnoinnin osa-alueita ovat muun muassa vauvan viestien tunnistaminen, vauvan kanssa tapahtuva vuorovaikutus, vauvan tarpeisiin vastaaminen, vauvan tunnetilojen säätely ja lapsen ikätason huomioiminen leikin sekä virikkeiden kautta. Lisäksi vuorovaikutuksessa havainnoidaan millainen on vanhempien suhtautuminen vauvaan. (Korhonen & Sukula 2004, 51–52.)

Ensikodin vanhemmat voivat tarvita hyvin selkeää ohjausta oppiakseen huomaamaan vauvansa viestit sekä tarpeet. Heidän mahdolliset omat traumakokemuksensa voivat estää vauvan viestien kuulemisen tai niihin reagoimisen. Vanhemmilla ei myöskään välttämättä ole ymmärrystä siitä, ettei vauvaa voi odotuttaa, etenkin yksin. Vauvan viestiin on vastattava välittömästi. (Kuosmanen 2009, 15.)

On tärkeää, että vanhempien menneisyyttä ymmärretään, mutta sen käsittelylle ei voida antaa liikaa tilaa, jotta se ei veisi voimavaroja. Mahdollisia haavoja voidaan aukaista vain sen verran kuin vanhempi itse keskusteluisa tuottaa. Läsnäolo ja näkemys siitä, mitä tässä tilanteessa voidaan tehdä, on oleellista. Suuntaus vauvaan ja yhteiseen tulevaisuuteen on tärkeintä. Siksi perheiden voimavarat pyritään suuntaamaan vauvan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiseen.

Vaikeus vauvan viestiin vastaamisessa voi traumakokemusten lisäksi johtua myös vanhempien jaksamattomuudesta. Vanhemman liikkua jaksamisen ääri rajoilla tai kokiessaan voimakkaasti tunteita herättäviä tilanteita, nousee hänen oma varhainen kiintymyssuhteensa hyvin esille. Tällä on suora vaikutus vanhemman tapaan reagoida vauvan viesteihin ja niistä herääviin tunteisiin. Vanhempi voi nähdä vauvan kyvyttömänä vuorovaikutukseen, jolloin vuorovaikutus näkyy puutteellisena. Kiintymyssuhde voi saada vanhemman toimimaan myös liiallisessa vuorovaikutuksessa, jopa tungettelevasti, tyydyttäen omia tarpeitaan. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 44.)

Jaksamattomuus korostaa ensikodin vauvaperhetyön tarjoaman sosiaalisen tuen merkitystä vanhemman jaksamisessa. Sosiaalisen verkoston määrä sekä parisuhteen ja mielenterveyden laatu ohjaavat vanhempien voimavaroja olla vauvojensa kanssa (Carlsson 2007, 7–8; Sinkkonen 2003, 100). Tilanteen vaatiessa on tärkeää, että vanhemmille järjestetään myös ensikodin työntekijöiden lisäksi ulkopuolista tukea, jotta vauva sekä koko perhe saisi mahdollisimman hyvät valmiudet rakentaa yhteistä elämää.

Ulkopuolisen tuen tarpeet vaihtelevat ja voivat olla moninaiset, perheen tilanteesta riippuen. Jotta annettava tuki ja yhteistyön tavoitteet kohtaavat mahdollisimman hyvin perheiden elämää, on työssä osattava nähdä asioita perheiden lähi- ja toimintaympäristöstään käsin.

Ensikodin vanhemmat voivat tarvita tukea myös vauvan tunteiden nimeämisessä tai niiden kestämisessä. Toisin sanoen vanhemmilla voi olla kyky peilata vauvansa tunnetta, mutta auttamisen sijaan he menevät tunteeseen mukaan, jolloin vauvan rauhoittaminen hankaloituu. Vanhemmat opettelevat vauvan tunteisiin vastaamista, jotta vauvalle muodostuisi tieto hänen omasta merkityksellisyydestään ja mahdollisuuksistaan ilmaista itseään sekä tarpeitaan. (Hautamäki 2001, 58; Kuosmanen 2009, 15.)

Vauvat saavat ensikodissa täydentävää hoitoa. Tällä tarkoitetaan työntekijöiden antamaa korvaavaa, mahdollisesti myös korjaavaa, hoitoa sekä vuorovaikutusta vauvoille. Korjaava hoito voi laajimmillaan tarkoittaa vauvan saamista pois omasta sisäisestä maailmastaan, jonne hän on luisunut puutteellisen hoidon vuoksi jo ennen ensikotiin tuloaan. Korvaavalla hoidolla puolestaan tarjotaan vauvalle niitä asioita, joita vanhemmat harjoittelevat. Näistä esimerkkeinä ovat vauvan kanssa seurustelu, läsnäolo, leikittäminen sekä hellä hoiva ja huolenpito. (Sipponen, ohjauskeskustelu 2011.)

2.1 Ensikodin vauvaperhetyö sosiaalipedagogisesta näkökulmasta

Sosiaalipedagoginen työskentely tutkimukseen liittyvässä ensikodissa on asiakkaan voimavarojen ja huolien jäsentämistä, niiden käsittelyä sekä rajojen asettamista ei-toivottavalle käyttäytymiselle. Vanhempia tuetaan omaksumaan vauvan hyvinvoinnin asettamat rajat. Työssä pyritään saamaan vauvan ääni vahvasti kuuluviin ja asiat kehittymään myönteiseen suuntaan. Perheiden kanssa keskitytään nykyhetkeen, ei menneisyyteen.

Kyseisessä ensikodissa vanhempien voimavarat pyritään suuntaamaan mahdollisimman täysipainoisesti vauvan hoitamiseen, sillä vauva sekä hänen kanssaan tapahtuva vuorovaikutus on kaikkein tärkeintä. Vauvan hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että ongelmien ilmetessä, pyritään vanhempien kanssa löytämään uusia toimintamalleja tai ratkaisumuotoja kaikkien hyvinvoinnin lisäämiseksi. Toisin sanoen vauvan hyvinvointiin liittyy oleellisesti koko perheen hyvinvointi.

Hyvään asiakassuhteeseen kuuluu hyväksyntä, välittäminen, luottamus ja empaattinen jämäkkyys. Työntekijän tulee hyväksyä ihminen juuri sellaisena kuin hän on, mutta hänen ei tarvitse hyväksyä kaikkea asiakkaan toimintaa. Tavoitteena on asiakkaan voimaantuminen, joka voidaan saavuttaa antamalla tukea, mutta myös muutokseen pyrkivän kontrollin avulla. Tuen antamisella tarkoitetaan muun muassa näköalan avaamista, oman ymmärryksen jakamista ja kannustamista. Kontrollilla puolestaan tarkoitetaan huolten jäsentämistä ja rajojen asettamista ei-toivottavalle käyttäytymiselle. (Eriksson & Arnkil 2005, 32; Järvinen ym. 2012, 132–134; Särkelä 2001, 31–32, 40–41.)

Hyvä asiakassuhde edellyttää asiakkaan kunnioitusta ja tasavertaista kohtaamista. Työntekijä auttaa asiakasperheitä näkemään hyvät ja toimivat asiat, mutta myös mahdolliset epäkohdat tai ristiriidat puheen ja toiminnan välillä. Yhteistyö toimii parhaimmillaan, jos työntekijä ja vanhemmat pys-

tyvät yhdistämään voimavaransa lapsen hyväksi. (Eriksson & Arnkil 2005, 29, 32; Järvinen ym. 2012, 132; Särkelä 2001, 32.)

Ensikodin vauvaperhetyössä vanhempiin suhtaudutaan aidosti kunnioittavalla tavalla, vaikka he toimisivat vastoin yleisesti hyväksi määriteltyä toimintaa. Työntekijällä tulee olla rohkeutta nostaa esiin perheen elämään liittyviä epäkohtia ja asettaa tilanteet vauvan näkökulmasta nähtäviksi. Työntekijä ei voi hyväksyä asiakkaan epäeettistä toimintaa, sillä se olisi puolestaan epäeettistä asiakasta kohtaan (Särkelä 2001, 32). Epäkohtiin puuttumisen pyrkimyksenä ei ole muuttaa asiakasta, vaan hänen tilannettaan sekä hänen toiminta- ja ajattelutapojaan.

Muutosta vaativan käyttäytymisen kohtaamisessa auttaa relativistinen ajattelu. Sen avulla työntekijä kykenee näkemään ihmisessä hyvää hänen eivottavasta käyttäytymisestään, pahuudestaan, huolimatta. Relativistisuus auttaa työntekijää hyväksymään pahuuden osaksi jokaista ihmistä sekä suhtautumaan pahuuteen hyvän puuttumisena. Relativistisuus pohjaa inhimilliseen ihmiskäsitykseen. Se lisää suvaitsevaisuutta. (Järvinen ym. 2012, 151–152; Vilén ym. 2008, 31.)

Hyvässä asiakassuhteessa asiakkaalle puhutaan asioista rehellisesti ja niiden oikeilla nimillä. Tämä osoittaa kunnioitusta toista kohtaan sekä rakentaa suhteeseen luottamusta. Luottamuksellisen suhteen rakentamisen edellytyksenä ei ole loputon ymmärtäminen ja myönteisyys, vaan aitous. Aitous välittyy heti ja vaikuttaa vuorovaikutukseen. Luottamuksellisessa ja kunnioittavassa suhteessa asiakas tuntee voivansa kertoa myös negatiivisia asioita itsestään, koska tuntee sen turvalliseksi. (Bardy 2009, 190; Eriksson & Arnkil 2005, 31; Järvinen ym. 2012, 141, 152.)

Ensikodin vanhemmat voivat kokea sosiaaliset tilanteet ja niissä itsensä ilmaisun vaikeiksi. Tähän vaikuttaa sosiaalisten tilanteiden kuormittavuus ja vanhempien omat aiemmat elämäkokemukset. Edellä mainituista johon on emotionaalisen tuen antaminen vanhemmille erittäin tärkeää. Sen avulla voidaan vahvistaa vanhemman itseluottamusta ja omanarvontuntoa. Tuella pyritään myös vanhemman hallinnan tunteen lisäämiseen, johon tarvitaan molempien osapuolien tietoisuutta siitä, mitä tapahtuu, jos toivotua muutosta ei tapahdu. Yhdessä ratkaisujen etsiminen ovat hyvä pohja haluttujen muutoksien saavuttamiselle ja asetettuihin tavoitteisiin sitoutumiselle. (Bardy 2009, 190; Eriksson & Arnkil 2005, 31; Järvinen ym. 2012, 139–142.)

2.1.1 Reflektiivinen työote

Ensikodilla tarvitaan reflektiivistä työotetta, jossa työntekijä on kiinnostunut asiakkaan ajatuksista ja tunteista. Työntekijä pysähtyy perheiden kanssa yhdessä pohtimaan ja hämmästelemään arjen moninaisia tilanteita. Hänen pyrkimyksensä on saada kysymyksien välityksellä vanhempi ajattelemaan toimintaansa ja sen vaikutuksia vauvaan. Vanhemman ymmärryksen kuunteleminen rakentaa toimivaa vuorovaikutussuhdetta, joka edesauttaa

myös vanhemman ja vauvan välistä yhteyttä. (Boellus 2012, 7–8; Carlsson 2007, 11.)

Reflektiivisyys on asioiden ääneen ajattelua ja työntekijän oman itsensä tai oman ajatuksensa keskeneräisyyden hyväksymistä. Ääneen ajattelu ja yhdessä pohtiminen asiakkaan kanssa mahdollistaa keskusteluissa uusien näkökulmien muodostumisen. Arjen hyvin pieniinkin hetkiin keskittyminen on merkityksellistä etenkin vauvan näkökulmasta, sillä kyseisissä hetkissä rakentuu vauvan persoona ja vanhemman ja vauvan välinen kiintymyssuhde. Ne ovat myös pohja vauvan terveille kasvulle ja kehitykselle. (Boellus 2012, 7–8; Carlsson 2007, 11; Kiviniemi, Läksy, Matinlauri, Nevalainen, Ruotsalainen, Seppänen & Vuokila-Oikkonen 2007, 104.)

Reflektiivisyys ensikodin työssä näkyy vanhemman sensitiivisyyden tukemisessa ja edistämisessä. Sensitiivisyydellä tarkoitetaan vanhemman kykyä huomata lapsensa viesti sekä tapaa vastata siihen. Sillä on suuri merkitys vuorovaikutukseen. (Carlsson 2007, 11.) Välillä ensikodilla joudutaan puuttumaan napakasti vanhemman toimintaan, jotta vauvan fyysisen ja psyykkisen turvallisuus säilyisi. Näissäkin tilanteissa tarvitaan reflektiivisyyttä, koska siten vanhempi pystyy rakentamaan uudenlaista toimintamallia. Napakka puuttuminen on osoitus aiemmin esillä olleesta empaattisesta jämäkkyudestä.

2.1.2 Counselling eli vuorovaikutuksellinen tukeminen

Keskusteleva ja kyselevä työote ensikodilla on osoitus vuorovaikutuksellisesta tukemisesta. Puhutaan käsitteestä counselling. Se pohjautuu ohjaukseen, neuvojen antamiseen ja kehottamiseen. Se on asiakkaan kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta kuunnellen, kysyen, selvittäen, yhdessä toimien ja tietoa jakaen. Avainasemassa on pyrkimys ymmärtää asiakasta, löytää juuri hänen voimavarojaan, hänen omaa tahtiaan kunnioittaen. (Vilén ym. 2008, 15–16, 22.)

Vuorovaikutuksellisen tukemisen avulla ensikodin perheille annetaan apua vauvan kehitystason mukaiseen hoitoon. Vanhemman toimintaan tarvittavia vaihtoehtoja tai muutosratkaisuja pohditaan yhdessä. Työntekijät jakavat asiakkaan kanssa kokemuksia ja luovat siten uusia näkökulmia yhteisissä keskusteluissaan.

Ensikodilla pyritään kannustamaan ja ymmärtämään asiakasta, jotta hän voimaantuisi. Voimauttavassa vuorovaikutustyössä on tärkeää yhdessä kokeminen ja kokemusten jakaminen. Lisäksi asiakas tarvitsee omien voimavarojen ja vahvuuksien löytymistä, oivalluksien syntymistä, ahdistuksen helpottumista sekä armollisuutta itseään kohtaan. (Vilén ym. 2008, 15, 24–25.)

Asiakkaiden vahvuuksien löytämisen lisäksi on tärkeää, että työntekijä etsii juuri kyseiselle asiakkaalle sopivat tukimuodot. Ihmisen elämäntilanne tulee nähdä monen osatekijän kokonaisuudeksi, johon ympäristöllä on suuri vaikutus. On tärkeää ymmärtää olosuhteita, sillä vain siten voidaan

saada aikaan muutosta. Muutos puolestaan syntyy sopivien tukimuotojen avulla. (Eriksson & Arnkil 2005, 33–34.)

Ymmärtämisen arvokkaana apuna on samaistuminen. Jotta perhe saisi itselleen mahdollisimman sopivaa tukea, tarvitsee työntekijä kyvyn samastua perheen tilanteeseen. Samaistumista tulee tapahtua kuitenkin sopivissa määrin eli liiallinen mukaan meneminen ei ole mahdollista. Samaistumisen kautta sopivia tukimuotoja mietittäessä on työntekijän huomioitava jo aiemmin kokeillut vaihtoehdot. Aiemmin kokeiltuja ei kannata ottaa uudelleen käyttöön, vaan on viisasta etsiä niihin nähden sopivasti erilaista tukea. Tämä tarkoittaa usein pieniä tekoja. Pienien tekojen avulla saadaan rakennettua vähitellen luottamusta, jolloin asiakas pystyy ottamaan tukea yhä paremmin vastaan. (Eriksson & Arnkil 2005, 35–36.)

Ensikodin työ on hyvin ihmisläheistä. Jotta asiakas voimaantuisi ja motivoituisi, tarvitaan tasavertaista kohtaamista, aitoa välittämistä ja lähellä oloa. Tämän vuoksi ensikodin työntekijän tulee jatkuvasti pohtia ja arvioida oman toimintansa syitä ja seurauksia, mielipiteitään, asenteitaan sekä tunteitaan. Tasavertainen kohtaaminen luo asiakkaalle tunteen omasta vaikeuttamis- ja kehittymismahdollisuudesta.

2.1.3 Työntekijän kiintymyssuhde, arvot ja ihmiskäsitys

Pohtiessaan edellisen luvun lopussa mainittuja oman toimintansa syitä ja seurauksia, on työntekijän hyvä tiedostaa oma varhainen kiintymyssuhteensa, sillä se vaikuttaa asiakastilanteissa reagoimiseen sekä niissä heräämiin asenteisiin ja tunteisiin. Työhön sisältyy runsaasti tunnepitoisia tilanteita, jolloin kaikkien osapuolien oma kiintymyssuhde nousee herkästi esille. (Vilén ym. 2008, 44.) Oleellista oman kiintymyssuhteen tiedostamisen lisäksi on sen hyväksyminen.

Tietoisuus omasta kiintymyssuhdemallista auttaa työntekijää kohtaamaan vanhemman mallia, joka on voinut aiheuttaa vanhemmassa äkillisiä ja voimakkaita reagoiteja käsiteltävien asioiden äärellä. Työntekijän on hyvä tiedostaa, että kiintymyssuhde vaikuttaa meidän kaikkien tapaamme hakea apua, suhtautua uuteen asiaan tai ottaa neuvoja vastaan. Tietoisuus tästä estää väärin tulkintojen syntymistä, jolloin kyky tukea vanhempia työntekijänä vahvistuu. Jos työntekijä kykenee hyväksymään monenlaiset tunteet ja osaa pyytää apua sitä tarvitessaan, uskaltautuu myös asiakas tekemään samoin. (Vilén ym. 2008, 44–45.)

Järvinen ym. (2012, 142) ja Vilén ym. (2008, 26) tuovat teoksissaan esille työntekijän ennakkoluulottomuuden tärkeyden asiakkaaseen tutustuessaan. Työntekijän tulee tutustua juuri kyseisen asiakkaan mielipiteisiin ja ajatuksiin, ilman yleistämistä. Tähän ennakkoluulottomuuteen liittyy työntekijän tietoisuus omista arvoistaan ja ihmiskäsityksestään. Tietoisuus niistä antaa työntekijälle rohkeutta kohdata erilaisia elämän tilanteita ja vastakkaisia arvoja. Se antaa myös itseluottamusta haastaviin ja yllättäviin asiakastilanteisiin. Ihmisläheisten ratkaisujen osoittaa työntekijän omaavan

inhimillisen ihmiskäsityksen sekä laajan maailmankatsomuksen. Silloin työntekijä pystyy toimimaan sekä aidommin että täydemmin.

2.2 Varhainen vuorovaikutus

Vauva hakeutuu heti synnyttyään toisen ihmisen läheisyyteen. Hänellä on tarve saada kokemus, että hänestä huolehditaan ja, että hän saa olla vuorovaikutuksessa. Hän tarvitsee ihmisen, joka huolehtii hänen tarpeistaan ja osoittaa rakkautta. Varhainen vuorovaikutus tarvitsee rauhaa, kykyä pysähtyä vauvan äärelle ja kuunnella vauvan viestejä, niitä kaikista pienimpiäkin.

Varhainen vuorovaikutus on pohjana kaikille ihmissuhteille ja aivojen kehittymiselle. Tärkein vaihe varhaisessa vuorovaikutuksessa on kahdeksan ensimmäistä kuukautta. Jotta vuorovaikutus olisi hyvää, sen tarvitsee olla toistuvaa, odotettavaa ja jatkuvaa. Katseet, kosketus ja tarpeisiin vastaaminen luovat ainekset vauvan sosiaaliselle, tiedolliselle ja tunne-elämän kehitykselle. Millainen kuva maailmasta vauvalle rakentuu, riippuu hänen kanssaan tapahtuvasta vuorovaikutuksesta. (Jouhki & Markkanen 2007, 24–25.)

Vauvan kanssa vuorovaikutuksessa oleminen vaatii kykyä kontaktin hakemiseen, innostamiseen, rauhoittamiseen ja perustarpeista huolehtimiseen. Aikuisen tehtävänä on muistaa, että vuorovaikutuksen on tapahduttava vauvan ehdoilla ja, että vauvalla on oikeus vetäytyä vuorovaikutuksesta. Jos vauvalla ei ole itseohjautuneen poistumisensa jälkeen kykyä palata vuorovaikutukseen, on takaisin kontaktiin saaminen ehdottoman tärkeää, sillä liiallinen itsekseen oleminen on vauvalle haitaksi. (Schulman 2003, 77–78.)

Jotta vuorovaikutus tarjoaa mielihyvää, tulee sen sisältää iloa, leikkisyyttä, ihmettelyä ja yllätyksellisyyttä. Pelkkä virikkeiden tarjoaminen ei riitä. Vauva tarvitsee nautintoa, hymyjä ja läheisyyttä. (Schulman 2003, 77–78.) Hienoimmatkaan vuorovaikutukselliset lelut tai virikkeelliset leikkikasetit eivät voi korvata aitoa, kahden ihmisen välistä ja ihmisääniin perustuvaa vuorovaikutusta.

2.2.1 Vastavuoroinen vuorovaikutus

Vauva tarvitsee vastavuoroista vuorovaikutusta. Jo vastasyntynyt pystyy toistamaan näkemiään ilmeitä, vaikka se vie hermostolta aikaa ja ilmeen tuottaminen on haparoivaa. Kasvojen ja ilmeiden seuraaminen onkin vauvalle tärkeintä ja kiinnostavinta vuorovaikutusta ensimmäisten kuukausien aikana. Vauvalle juttelu ja hymyily saavat hänet vähitellen yhä enemmän vastavuoroisemmaksi, ensin hymyyn vastaten ja lopulta myös liikkeitä sekä omaa ääntelyä viestinnässään käyttäen. (Silvén 2010, 53–55.)

Vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa molemmat osapuolet sovittavat tunteilmaisuaan ja toimintaansa toiselle sopivaksi. Vastuu tästä on aluksi ai-

kuisella, mutta vähitellen myös vauva oppii siihen. Vastavuoroisen vuorovaikutuksen tunnusmerkkejä ovat aloitteet vuorovaikutukseen, niihin sopivanlainen vastaaminen, kiinnostuksen ylläpitäminen ja innostaminen uusin virikkein. (Silvén 2010, 55–56, 58.)

Vuorovaikutuksen määrä lisääntyy ja monipuolistuu vauvan kasvaessa. Ensimmäisten kuukausien tarkkailu muuttuu vauvan raajojen liikuttamisen, asentojen vaihtamisen ja liikkumaan oppimisen kautta yhä aktiivisemmaksi vuorovaikutustapahtumaksi. Vauva oppii myös käyttämään ääntään.

Vauvan on aina saatava riittävästi lepoa, ravintoa ja vuorovaikutusta. Näiden keskinäiset suhteet vaihtelevat vauvan iän mukaan – mitä pienempi vauva, sitä enemmän lepoa. Mutta missään vaiheessa kasvua, yksikään näistä ei voi puuttua. Aikuisen tehtävänä on huolehtia kyseisten tarpeiden toteutumisesta ja niiden tasapainosta.

2.2.2 Mentalisaatiokyky

Ensikodin vauvaperhetyöhön liittyy mentalisaatiokyvyn tukeminen. Tämä kyky rakentuu varhaisessa vuorovaikutuksessa. Ilman mentalisaatiokykyä on toisen ihmisen reaktioiden ennakoiminen ja omien tunnetilojen säätelymahdollisuus. Vauvan saadessa kokemuksia hänen viesteihin oikeanlaisesta vastaamisesta, hän vähitellen rakentaa kuvaa omasta mielestään ja tarpeistaan sekä huomaa, että hänen toiminnallaan on merkitystä. Vauva oppii, että vanhempi hoivaa ja auttaa säätämään hänen tunteitaan. Mentalisaatiokyvyn puuttuessa elämä tuntuu arvaamattomalta. (Larmo 2010, 616–622.)

Vanhempi tarvitsee mentalisaatiota luodessaan ymmärrystä lapsensa käyttäytymisestä ja sen syistä. Mentalisaatio ohjaa vanhempaa pysähtymään, kuuntelemaan lastaan ja hänen mielestään liikkuvia asioita. Jos vanhemmalla ei ole mentalisaatiokykyä, hänen toimintansa on kaavamaisista ja hän tekee usein ulkokohtaisia ratkaisuja ymmärtämättä lasta. Vuorovaikutussuhteissa ollaan jatkuvasti mentalisaation kanssa tekemisissä, sillä sen avulla ymmärrämme toisiamme tai ainakin haluamme ymmärtää. Ymmärtämisen halun osoittaminen onkin kaikista tärkeintä, sillä kenenkään ymmärrys ei voi olla täysin aukotonta. (Sinkkonen 2012, 109–111.)

2.2.3 Mielikuvatyoöskentely

Varhaisen vuorovaikutuksen pohja rakentuu odotusaikana vanhemmalle muodostuneiden mielikuvien kautta. Vanhempi tarvitsee mielikuvia vauvansa kohtaamiseen ja hänen kanssaan olemiseen. Mielikuvat myös ohjaavat vanhempaa tulkitsemaan vauvan toimintaa ja hänen suhtautumistaan vauvaansa. Aina mielikuvia ei pääse muodostumaan, johtuen vanhemman omasta elämänhistoriastaan, jolloin asiaa voidaan työstää vauvaperhetyöntekijän kanssa. (Tervo 2009, 40–41.)

Mielikuvatyöskentelyssä annetaan vauvalle ja hänen ilmaisulleen mahdollisimman paljon tilaa. Vanhemmat voivat seurata, kun työntekijä pitää vauvaa sylissään ja sanoittaa siinä vauvan reaktioita sekä käyttäytymistä. Vauvan ilmaisu saa tukea myös silloin, kun työntekijä puhuu vauvan ajatuksia ääneen vauvaa hoidettaessa sekä hänen kanssaan seurustellessa. (Tervo 2009, 41.)

2.2.4 Vauvan äärelle pysähtyminen

Ensikodin varhaisen vuorovaikutuksen työskentely vauvojen ja heidän vanhempien kanssa on vauvan kuuntelemista yhdessä. Työskentelyssä pysähdytään vauvan äärelle, tutkimaan ja ihmettelemään vauvaa yhdessä sekä tutustumaan hänen tapansa olla vuorovaikutuksessa. Työskentely tapahtuu tavallisimmin hoito- tai leikkihetkien yhteydessä, lattialla tai hoitopöydän ääressä. Työntekijä tekee tilanteissa havaintoja ja kertoo niistä vanhemmalle. Kertominen voi tapahtua kysymyksiä esittämällä ja sanoittamalla vauvan reagoineja. Työskentely on tutkivaa, pohtimiseen pohjautuvaa keskustelua. (Hellstén, 2009, 60–63.)

Kysymykset luovat vanhemmalle oman asiantuntijuuden ja osallisuuden tunteen. Pyrkimyksenä on saada vanhempi huomaamaan vauvan viestejä sekä oman toimintansa vaikutuksia vauvaan. Välillä työskentelyssä tarvitaan ohjaavampaa ja myös toiminnallista työotetta. Tämä on tarpeen, kun vanhemmat tulkitsevat vauvansa viestejä vikaan tai, kun heidän ja vauvan välille ei tunnu muodostuvan yhteyttä. Tilanne ohjaavammassa ja toiminnallisessa työssä voi liittyä muun muassa vauvan hoitoon tai yhteisen leikin rakentamiseen. (Hellstén, 2009, 62–64.)

Vauvanhoitotilanteiden ja vauvan kanssa muun olemisen kokeminen voi vaihdella vanhemmilla. Aikuinen voi kokea hallitsevansa vauvan hoitamisen, mutta vauvan leikittäminen ja hänen kanssaan vuorovaikutuksessa oleminen voi olla vaikeaa. Tällöin työntekijän ja vanhemman on hyvä pohtia hoitotilanteessa ilmeneviä hyviä asioita ja sitä, kuinka siellä olevaa hyvää voisi siirtää esimerkiksi vauvan sylittelyyn tai lattialla oloon.

Keskustelulla ja tilanteista muodostuneiden kokemusten jakamisella on suuri merkitys asiakassuhteen laatuun. Asiat, joita käsitellään, voivat olla hyvin arkoja ja hankalia. Tämän vuoksi keskustelun rytmitys on tärkeää. Hankalien asioiden äärellä tarvitaan kiireettömyyttä ja taukoja. (Hellstén, 2009, 64.)

3 LAPSEN KASVU JA KEHITYS

Työskentely ensikodilla tarvitsee tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä. Tämä tutkimus keskittyy vauvojen kanssa tapahtuvaan vuorovaikutukseen, joten seuraavassa käsitellään ainoastaan ensimmäisen ikävuoden aikana tapahtuvaa kehitystä. Toisena merkittävänä asiana lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyen käsitellään kiintymyssuhteen muodostumista, joka on omana alalukunaan.

3.1 Lapsen kasvu ja kehitys ensimmäisen ikävuoden aikana

Tulevassa luvussa tuodaan aluksi esille perintötekijöiden, vuorovaikutuksen ja ympäristön vaikutuksia lapsen kehitykseen ja olemassaolon mielekkyyteen. Lisäksi kuvataan lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana kehityksessä tapahtuvia keskeisimpiä asioita. Tässä työssä ensimmäinen ikävuosi jaotellaan seuraavanlaisesti: 0–3 kuukautta, 4–6 kuukautta ja 7–12 kuukautta. Jakoa käsitellään kronologisesti.

Lapsen kasvu ja kehitys tapahtuu häntä ohjaavien perintötekijöiden ja häntä ympäröivän maailman yhteistyönä. Varhaiset ihmissuhteet ja hänen kasvuympäristönsä vaikuttavat siihen, mitkä lapsen perintötekijöistä tulevat käyttöön, mitkä saavat vahvistusta ja mitkä puolestaan häviävät. Vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa on avainasemassa, sillä vain siten lapsi saa itselleen kokemuksia maailmasta. Ilman kokemuksia lapsi ei pysty rakentamaan ymmärrystä ympärillä olevasta, jolloin hänen aivonsa eivät voi kehittyä. Pieni lapsi on riippuvainen vuorovaikutuksesta, toisten ihmisten kautta kasvamisesta. Hän ei selviä yksin. (Tamminen 2004, 21–22.)

Vastasyntyneen vauvan kaikki aistit ovat avoimena hänen ja toisen ihmisen kanssa tapahtuvalle vuorovaikutukselle. Vauva jäsentää maailmaa ja minäkuvaa ihmiskasvojen, äänien, fyysisen kosketuksen ja liikkeen kautta. Ensimmäisten kuukausien aikana vauva kokee nämä kokonaisvaltaisesti, kaikkien aistiensa välityksellä. Aikuisen tehtävänä onkin säädellä vauvan aistikokemuksia vauvalle sopivaksi, sillä liialliset aistiärsykkeet saavat vauvan stressaantumaan. Tutkimuksien mukaan vauva kykenee tuntemaan, onko tilanne tai kokemus mielekäs, vaikkei jäsenäkään sitä tiedollisena tietona. Mielekkyys katoaa, jos vauva joutuu toimimaan aistikokemuksien ääri rajoilla, toisin sanoen liiallisten ärsykkeiden alaisena. (Tamminen 2004, 24–25; Young 2003, 28–29 [tutkijan suomentamaa].)

Vauvan kokiessa maailman kokonaisvaltaisena, on ympäristö osattava nähdä vauvasta käsin, hänen tarpeistaan lähtien. Ympäristön äänet, valot, värit, tuoksut ja ihoaistimuksiin liittyvät asiat ovat kaikki merkityksellisiä huomioida, jotta vauva kokee ympäristönsä mahdollisimman mielekkäänä. Mielekkyys saa vauvan suuntaamaan huomionsa ympärillä olevaan ja sielä oleviin toisiin ihmisiin.

Vauvasta käsin toimimiseen liittyy myös jokaisen vauvan oma sisäinen rytmensä, jota tulisi vaalia. Tämä tarkoittaa vauvantahtista hoitoa ja hänen kanssaan tapahtuvaa vuorovaikutusta. Vauvan viesteille on annettava tilaa ja hänen vastauksilleen on sallittava aikaa, sillä vauvan keskushermosto on hidas (Perkiö & Huovi 2002, 6). Vauvantahtisuus tarvitsee kykyä olla läsnä.

3.1.1 Perushoiva luo halun olla vuorovaikutuksessa: 0–3 kuukautta

Alle kolmen kuukauden ikäinen vauva on kiinnostunut ihmiskasvoista ja kirkkaista väreistä. Tärkein huomion kohde vauvalle on häntä hoivaava aikuinen. Vauva erottaa ääniä, haistaa ja maistaa. Hän oppii kannattele-

maan päätään ja kääntämään sitä äänen suuntaan sekä seuraamaan katseluaan liikkuvia esineitä tai toisen ihmisen kättä. Vauvan katse ja äänien tarkkailu muuttuu intensiivisemmäksi kuuden viikon iästä lähtien (Young 2003, 28 [tutkijan suomentamaa]). (Kahri 2001, 25.)

Pieni vauva ei jaksa olla kauan valveilla, joten seurustelu ja leikki yhdistyvät luontevasti perushoivan tilanteisiin. Vauva nauttii hellittelystä, sylittelystä ja jumppaamisesta. Kosketuksen laadulla on suuri merkitys, sillä sen avulla vauva hahmottaa sekä kehonsa ääri rajoja että kehon osien liikkuvuutta, mutta myös kuvaa itsestään. Kosketuksessa käytetään tasaisia, rauhallisia liikkeitä. Vauvan keinuttaminen ja lennättäminen edistävät keskushermoston kypsymistä ja koordinaation kehittymistä. Ne ovat myös hyviä rauhoittamisen keinoja. (Kahri 2001, 26, 28, 30.)

Muutaman kuukauden iässä ollessaan vauva kykenee innostumaan toisen ihmisen kanssa tapahtuvasta vastavuoroisesta toiminnasta. Vauva pystyy oppimaan hoiva- ja leikkitilanteiden kautta toisen ihmisen toiminnan ennakoitavuuden. Kun vauva saa kokemuksia siitä, että toinen ihminen huolehtii ja innostuu hänestä, rakentuu hänelle elintärkeä perustunne, että toisen ihmisen kanssa voi saavuttaa enemmän. (Tamminen 2004, 29; Silvén & Kouvo 2010, 81.) Tämä luo vauvalle elinvoimaa ja tunteen, että hän haluaa olla vuorovaikutuksessa toisen tai toisten kanssa.

3.1.2 Lisääntynyt aktiivisuus rikastuttaa vuorovaikutusta: 4–6 kuukautta

Muutamasta kuukaudesta eteenpäin vauvalle muodostuu episodinen muisti. Hän kykenee muistamaan, että jokin tapahtuma johtaa johonkin muutokseen. Esimerkiksi vauva rauhoittuu nähdessään tuttipullon tai äitinsä valmistautumista imetykseen avaamalla paitansa nappeja. Ilman visuaalista havaintoa vauva ei kykene muistamaan. (Tamminen 2004, 28.)

Neljästä kuuteen kuukauden ikäinen vauva on utelias ja aktiivinen. Hänen tasapainonsa alkaa kehittyä. Hän nojaa, kurkottelee, tarttuu esineisiin ja omiin varpasiinsa, kääntää päätään, nousee käsivarsiensa varaan ja oppii kääntymään selältä vatsalleen. Hän tykkää kosketella erilaisia pintoja sekä materiaaleja ja tunnustella muotoja. Erilaiset äänet ja ääniä tuottavat esineet ovat myös kiinnostuksen kohteina. Leikissä ilon kokeminen ja lelujen jakaminen luovat hyvää pohjaa lapsen sanavaraston kehittymiselle sekä sosiaalisille taidoille. (Karhi 2001, 38–39; Young 2003, 40 [tutkijan suomentamaa].)

Vauvan lisääntynyt aktiivisuus tuo vuorovaikutukseen rikkautta. Tämä on myös vaihe, jolloin aikuisen on helpompaa innostua vauvan kanssa leikkimiseen. Leluilla leikittäminen ja vauvan liikkeelle lähdön oppimisen käynnistyminen monipuolistaa yhteistä toimintaa, joka yleensä helpottaa vanhemman osallistumista myös ensikodilla. Tulee kuitenkin muistaa, että lelut ovat vuorovaikutusta rikastuttavia välineitä. Pelkästään niiden käyttö ei riitä, vaan tilanteessa tulee olla läsnä.

3.1.3 Tietoisuus itsestä luo halun tulla ymmärretyksi: 7–12 kuukautta

Vauvan ollessa 7 kuukautta ja sitä vanhempi, tulee hän tietoiseksi omasta itsestään. Vauva oivaltaa, että hänellä ja häntä hoitavalla aikuisella on oma sisäinen kokemus asiasta. Hänelle muodostuu tarve tulla ymmärretyksi. Lohdutus ei enää riitä, vaan vauva haluaa, että hänen viestinsä ymmärretään. Kaikista tärkeintä vauvalle on tulla ymmärretyksi hänen tunteistaan. Tähän vauva tarvitsee kykyä viestiä eri tavoin, joita ovat ilmeet, eleet ja ääntelyt. Aikuisen tehtävänä puolestaan on tulkita vauvan ilmaisua riittävän selkeästi ja herkästi. (Silvén & Kouvo 2010, 81; Tamminen 2004, 30–32.)

Tunteiden ymmärtäminen ja jakaminen mahdollistaa molemminpuolisen kiintymyksen, jonka vuoksi se on oleellista vauvan kehittymiselle. Vauvalla on synnynnäisesti olemassa perustunteet: ilo, suru, pelko, hämmästyminen, inho ja kiinnostus, joita hän kykenee ilmaisemaan (Tamminen 2004, 27). Jotta vauva voi jäsentää tunteitaan, tarvitsee hän niiden kohtaamiseen läsnäoloa ja tukea aikuiselta. Nämä jakamisen kokemukset luovat vauvan ja aikuisen välille yhteenkuuluvuuden tunteen sekä vaikuttavat vauvan henkiseen kehitykseen. (Silvén & Kouvo 2010, 81; Tamminen 2004, 32–33.)

Ensimmäisen ikävuoden aikana vauvalle rakentuu tunnemuisti, minkä vuoksi hänen saamansa kokemukset muun muassa omista mahdollisuuksistaan olla vuorovaikutuksessa ovat hyvin merkittäviä. Vauvan saadessa runsaasti yhteenkuuluvuuden ja ymmärretyksi tulemisen kokemuksia, muodostuu hänelle halu ja kyky ilmaista itseään. Edellä mainitut kokemukset luovat myös tunnetta jatkuvasta läsnäolosta, joka auttaa erossa ollessa. Toisin sanoen, vauvalla säilyy mielikuva hänelle tärkeästä aikuisesta, vaikka kyseinen henkilö ei olisikaan koko ajan oikeasti läsnä. (Silvén & Kouvo 2010, 81; Tamminen 2004, 33.) Vauvalle on erityisen tärkeää saada kokea, ettei hän jää yksin.

3.2 Kiintymyssuhteen muotoutuminen

Vauvan kasvuun ja kehitykseen liittyy oleellisesti lapsen ja häntä hoitavan aikuisen kiintymyssuhde. Kiintymyssuhde luodaan ihmiseen, joka toistuvasti auttaa erilaisissa stressitilanteissa, kuten nälkä, pelko, väsymys tai erotilanteet. Tämä suhde siis eroaa vauvan yleisestä tarpeesta olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Suhteen laatu muodostuu sen mukaan, miten hoitava aikuinen vastaa vauvan välittämiin viesteihin eli kuinka sensitiivinen hän on. Sensitiivinen aikuinen havaitsee vauvan viestit ja tulkitsee niitä oikein. Hän kykenee vastaamaan vauvan tarpeisiin tarkoituksenmukaisesti ja nopeasti. (Karling, Ojanen, Silvén, Vihunen & Vilén 2009, 157; Silvén & Kouvo 2010, 82; Sinkkonen 2003, 93, 95.)

Sinkkonen (2012, 90) esittelee Pat Crittenden määritelmän sensitiivisyydestä kaikeksi aikuisen tarjoamaksi vuorovaikutukseksi, joka lisää lapsen hyvää oloa, kiinnittää huomion ja vähentää epämukavuuden tunnetta. Aikuisen toimiessa sensitiivisesti, muodostuu hänen ja lapsen välille turval-

linen kiintymyssuhdemalli. Kiintymyssuhdemalli vaikuttaa muun muassa siihen, kuinka helposti lapsi hakee turvaa aikuisesta myös vanhempana ja siihen, miten lapsi sallii itselleen perustunteita. Suhde aikuisen ja lapsen välillä muovautuu läpi elämän lapsen erilaisten kokemusten kautta, mutta kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana rakentunut kiintymyssuhdemalli säilyy. (Karling ym. 2009, 157–158; Silvén & Kouvo 2010, 82; Sinkkonen 2003, 100.)

Perustunteiden sallimisen ja turvan hakemisen lisäksi kiintymyssuhde rakentaa lapsen kuvaa omasta itsestään, vanhemmastaan ja ympäröivästä maailmasta. Suhteessa häntä hoitavaan aikuiseen vauva tai lapsi saa käsitteitä omasta hyvydestään, ja siitä, kuinka toivottu hän on. Hänelle myös muodostuu kuva siitä, millainen on hänen suhteensa toisiin ihmisiin. (Karling ym. 2009, 157; Silvén & Kouvo 2010, 82.)

Kiintymyssuhdemalleja ovat turvallinen, turvaton ja välttelevä, turvaton ja ristiriitainen sekä jäsentymätön kiintymyssuhdemalli. Malli muodostuu aiemmin mainitun sensitiivisyyden lisäksi vanhemman johdonmukaisuuden, sallivuuden ja huolenpidon kautta. Vanhempien rakkaus ei riitä hyvän suhteen luomiseksi. (Karling ym. 2009, 157–160.) Vauva ja lapsi tarvitsevat tekoja ja tunteen siitä, että häntä hoivaava aikuinen on käytettävissä ja saatavilla.

Ääripäät kiintymyssuhdemalleissa ovat turvallinen ja jäsentymätön kiintymyssuhde. Turvallinen kiintymyssuhde saa lapsen tuntemaan oman itsensä hyväksi ja rakastetuksi sekä maailman turvalliseksi ja luotettavaksi. Jäsentymättömässä kiintymyssuhdemallissa lapsi puolestaan tuntee maailman täysin arvaamattomaksi ja pelottavaksi eikä hänelle muodostu lainkaan minäkuvaa. (Karling ym. 2009, 157–160.)

Tarkempaa kiintymyssuhdemallien käsittelyä ei pidetty tutkimuksen kannalta tärkeänä. Kiintymyssuhdemallin lisäksi ensimmäisen ikävuoden kehitykseen liittyy myös Carlssonin (2007, 8–9) esiintuoma Bowlbyn (1980) näkemys lapsen sisäisten vuorovaikutuksen mallien rakentumisesta. Kyseinen malli rakentuu ensimmäisen ikävuoden aikana ja kiinnittyy pysyvästi persoonallisuuteen. Rakentunut malli ohjaa ihmisen toimintaa, tunteita, muistia ja tarkkaavaisuutta.

4 MUSIIKILLINEN VUOROVAIKUTUSTYÖSKENTELY VAUVA-PERHETYÖN TUKENA

Säveltäjä Richard Wagner on sanonut:
Musiikki alkaa siitä, mihin sanat loppuvat.

Musiikin sanotaan olevan sanaton kieli. Se koskettaa ja puhuttaa meitä kaikkia riippumatta syntyperästämme, älykkyydestämme tai iästämme. Musiikki vaikuttaa meihin kokonaisvaltaisesti, sekä kehoon että mieleen, ja musiikilla voidaan luoda erilaisia tunnelmia. Saman musiikin herättämät tunteet voivat vaihdella eri tilanteissa, joten musiikki on myös sidoksissa aikaan ja paikkaan. Tunnekokemuksia ohjaa myös jokaisen omat elämän-

kokemukset ja kulttuuriympäristö. (Bojner-Horwitz & Bojner 2007, 36–39, 42; Oivamäki-Tähtinen 2007.)

Se, millainen rytmi musiikissa on, ja mikä on sen sävellaji, -korkeus, voimakkuus tai harmonia, ilmenee meidän tunnekokemuksissamme. Musiikki vaikuttaa myös hengityksemme tiheyteen, kasvojemme ilmeisiin ja kehomme liikkeisiin. (Bojner-Horwitz & Bojner 2007, 36, 38–39; Oivamäki-Tähtinen 2007.) Kokemuksiin vaikuttaa ihmisen luontainen herkkyys ja se, millaiseen äänimaisemaan ihminen on tottunut. Mitä pienemmästä ihmisestä on kyse, sitä herkempi hän on aistimaan ääniä ja niiden sävyjä, siis myös musiikkia.

Susan Young (2003, 29) kertoo teoksessaan *Music with the Under-fours* tutkimustulosten osoittaneen vauvojen jaksavan kuunnella laulua puhetta pidempään [tutkijan suomentamaa]. Tämä antaa mielestäni hyvän merkityksen ensikodin musiikilliselle vuorovaikutustyöskentelylle. Pidän musiikkia kaikille ihmisille tärkeänä, mutta erityisen tärkeäksi koen sen vauvoille, jotka eivät ole saaneet riittävästi vuorovaikutusta.

Vähäinen vuorovaikutus on voinut ajaa vauvan omaan sisäiseen maailmaansa niin, ettei hän kykene olemaan vuorovaikutuksessa. Musiikki on tehokas apu aktivoimaan vauvaa vuorovaikutukseen kutsuttaessa, koska musiikki aktivoi molempia aivopuoliskoja (Vilén ym. 2008, 293). Musiikki myös eroaa äänimaailmaltaan puheesta, ja se on puhetta rytmikkäämpää. Etenkin rytmikkyyden sanotaan tekevän musiikista selkeämpää, joka tukee vauvan aktivoitumista.

Musiikillisessa vuorovaikutustyöskentelyssä halutaan tarjota myönteisiä tunnekokemuksia (Vilén ym. 2008, 290). Ensikodin vauvaperhetyössä rakennetaan tai vahvistetaan vanhemman ja vauvan välistä suhdetta, jotta vauvan oma vanhempi pystyisi toimimaan positiivisen minäkuvan rakentajana. Työssä huomioidaan myös vauvan kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukeminen, johon musiikki toimii erinomaisena välineenä (Ruokonen 2001, 75).

Osalla ensikodin vanhemmista on puutteelliset vuorovaikutustaidot tai voimavarat vauvansa kanssa olemiseen, jolloin musiikillisen työskentely keskitetään vauvan ja vanhemman välisen suhteen rakentamiseen. Toisille musiikillinen työskentely toimii puolestaan vuorovaikutuksen rikastuttajana ja lujittajana, jolloin työskentely on luonteeltaan psykososiaalista. Psykososiaalinen työskentely sisältää musiikillisen työskentelyn rinnalla empaattista kuuntelua ja keskustelua vanhempien esiin tuomista asioista tai kokemuksista, joihin he kokevat tarvitsevansa tukea. (Carlsson 2007, 10.)

Musiikillinen vuorovaikutustyöskentely on esimerkki toiminnallisista menetelmistä. Toiminnallisuuden tavoitteena on tuottaa myönteisiä kokemuksia ja lisätä asiakkaan aktiivisuutta, jotta asiakkaan voimavarat vahvistuisivat. Ihminen rakentaa jo vauvana kuvaa itsestään ja ympäristöstään havainnoimalla toimintaa, joten se on ihmiselle hyvin luontaista. (Kiviniemi ym. 2007, 92, 95.)

Muutokseen eli vanhemman ja vauvan väliseen vuorovaikutuksen rakentumiseen tai vahvistumiseen pyritään prosessinomaisesti. Prosessin edessä on asiakkaalle annettava palautetta, jotta hän on tietoinen oman toimintansa muutoksista. Muutokseen etenemistä arvioidaan yhdessä, joka luo asiakkaalle tasavertaisuuden ja osallisuuden tunnetta. Annettavan palautteen tulee olla rehellistä ja selkeää. (Kiviniemi ym. 2007, 92, 95–96.)

Musiikillista vuorovaikutustyöskentelyä käytettäessä on työntekijän muistettava luovien menetelmien herkkyyks nostaa esiin tiedostamattomia tunteita tai muistoja. Siksi toimintaan tulee sisältyä aina mahdollisuus kokemusten jakamiseen. Se on hyvä tehdä heti toiminnan päätteeksi. Vaikka tunteet voivat yllättää, niiden esiin tulo voi olla helpottavaa. Heränneitä tunteita voidaan käsitellä prosessimaisesti eli niihin voidaan palata myös myöhemminä tapaamiskertoina sekä prosessin päätteeksi. Apuna uudelleen käsittelyssä ja muistelussa voidaan hyödyntää muun muassa prosessin aikaisia musiikkikappaleita. (Kiviniemi ym. 2007, 96–97, 102; Möller 2004, 32–33.)

Seuraavissa alaluvuissa käsitellään musiikillista vuorovaikutustyöskentelyä ensin raskausajan näkökulmasta, jonka jälkeen kuvataan vauvan kehityksen tukemista musiikin avulla. Sen jälkeen esitellään musiikin läsnäoloa vauvan arjessa sekä musiikillista vuorovaikutusta vauvaperheiden kanssa. Tutkimuksessa keskitytään vanhemman ja vauvan välisen vuorovaikutussuhteen rakentumiseen, jonka vuoksi ilman vauvaa tapahtuva musiikillinen yksilötyöskentely vanhemman kanssa jää vähälle huomiolle. Viimeisessä alaluvussa kuvataan lyhyesti taidelähtöisen prosessin lähtökohtia, joita myös tutkimusta tehdessä on otettu huomioon.

4.1 Raskausajan musiikillinen työskentely

Vauva kuulee jo kohdussa ollessaan ympäristönsä ja läheisten ihmistensä ääniä. Tutkimuksissa on havaittu, että sikiö pystyy tallentamaan kuulemiinsa ääniään omaan muistiinsa kahdeksannesta raskauskuukaudesta alkaen. Äänillä ja niiden sävyillä on suuri merkitys vauvalle. Tieto vauvan kyvystä kuulla kohtuun on saatu tutkimuksista, jotka ovat osoittaneet vastasyntyneiden vauvojen rauhoittuvan kuullessaan sydämen ääniä sekä tunnistavan oman äitinsä äänen ja raskausaikana kuunnellun musiikin.

Loppuraskauden aikana toistunut musiikki on toiminut myös vauvaa rauhoittavana tekijänä. Lisäksi sen on havaittu tehostaneen vauvojen imemistä. Nämä sikiöaikaiset kokemukset ovat fyysisesti kokonaisvaltaisia, eivätkä ne häviä meistä. Kohtuun kuulunut äänimaisema jää muistiimme, osaksi syvällisempiä muistikerroksia. Äänimaisemien tallentuminen on tärkeää huomioida musiikin ja erilaisten ääniympäristöjen kanssa työskennellessä. Musiikin herättämät tunteet ja reaktiot voivat olla yllättäen voimakkaita, emmekä välttämättä pysty tiedostamaan niitä. (Bojner-Horwitz & Bojner 2007, 34; Vilén ym. 2008, 290; Young 2003, 22–24 [tutkijan suomentamaa].)

Young (2003, 23–24) tuo esille Maggie O'Connorin luentojen pohjalta raskausajan musiikillisen työskentelyn mahdollisuuksia. Odottavien äitien kanssa voi muun muassa laulaa kehtolauluja hieroen samalla vatsaa, jutella vatsassa olevalle vauvalle, tehdä omia pieniä lauluja yksinkertaisin melodioin ja sanoin sekä pohtia omassa perheessä laulettuja lauluja. O'Connorin mukaan musiikillinen toiminta tarjoaa odottaville äideille mahdollisuuden äitiyden pohdintaan, itsensä ilmaisuun, ja tukea tulevan elämän käännekohdan rakentamiseen [tutkijan suomentamaa].

Äidin raskausaika usein käynnistää oman menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden arvioinnin. Se saa myös pohtimaan omia lapsuudenkokemuksia, oman äidin mallia ja sitä, millainen lapsi itse on ollut. Näiden pohdintojen myötä vauva alkaa saada tilaa äitinsä mielessä ja tunteissa. (Carlsson 2007, 7.)

Ensikodin asiakkuus voi alkaa jo raskausaikana, jolloin myös musiikillinen vuorovaikutustyöskentely voidaan käynnistää. Raskausaikana tapahtuvassa työskentelyssä voidaan hyödyntää musiikin voimaa äitien mielikuvien rakentumiselle. Mielikuvat ovat pohjana vanhemman ja vauvan väliselle vuorovaikutukselle sekä vauvaan suhtautumiselle. Jo raskausaikana laulamalla voidaan vauvalle luoda musiikillinen silta maailmantuloa varten. Laulujen avulla voidaan myös rakentaa siltaa oman tähän asti kestäneen elämän ja äitiyden sekä sukupolvien välille. Toisin sanoen äideille voidaan luoda mahdollisuuksia tarkastella omaa ja sukunsa historiaa laulujen kautta sekä peilata omia kokemuksiaan heille tärkeiden laulujen valossa.

Raskausajan rauhalliset laulut ovat hyviä ensimmäisiä vuorovaikutuksen aineksia äidille ja vastasyntyneelle vauvalle. Tutuksi tullut äidin ääni ja toistuneet laulut luovat turvaa vauvalle. Laulut voivat toimia myös äitiä rauhoittavana tekijänä elämänmuutoksen äärellä. Hellittelylaulut ja rauhoittavat laulut ovat olennainen osa vastasyntyneen vauvan maailmaa, mutta vauvan kasvaessa musiikillinen vuorovaikutus laajenee ja vauvan osallisuus lisääntyy.

4.2 Vauvan kehityksen tukeminen

Musiikillisella vuorovaikutustyöskentelyllä voidaan tukea vauvan sosiaalisten taitojen kehittymistä. Vauvan kasvaessa musiikillinen toiminta muuttuu vastavuoroisemmaksi. Varhaisimmissa musiikkikokemuksissa vauvalle tärkeitä elementtejä ovat puheen tai laulun rytmi sekä siinä esiintyvä sointiväri, tunne ja intonaatio. Vauva kommunikoi ensin hymyillä, sitten myös naurulla ja vähitellen myös erilaisilla äänneillä. Äänneillä kommunikointi alkaa tavallisesti viiden kuukauden iässä. (Kahri 2001, 43; Ruokonen 2001, 75–76.)

Puolen vuoden iässä vauvan ääntely rikastuu, kun vauva alkaa vaihdella äänen korkeutta, voimakkuutta ja kestoja. Vauva nauttii tuottamistaan äänistä, myös taputtaen ja rummutellen erilaisiin pintoihin. Musiikilla hellittelyn rinnalle tulee leikillisyyttä, kuten kurkistusleikit, jotka kehittävät vau-

van tunnetta omasta minästään suhteessa toisiin. Yli puolivuotias vauva oivaltaa, että hän voi jakaa omia sisäisiä kokemuksiaan toisen kanssa. Näin vuorovaikutus muuttuu yhä merkityksellisemmäksi. Vauva tekee jatkuvasti oivalluksia, kun vain hänelle luodaan siihen mahdollisuuksia. Vauva on entistä enemmän valmis virikkeille ja kuuntelulle. (Kahri 2001, 43; Ruokonen 2001, 76–77.)

Musiikilla voidaan vaikuttaa vauvan tunne-elämän kehitykseen. Musiikilla on voimakkaampi vaikutus aivojemme oikeaan puoliskoon, jossa sijaitsee tunnekokemusten keskuksia – siis emotionaalinen puolemmme. (Vilén ym. 2008, 293.) Tunne-elämä kehittyy hyvässä vuorovaikutuksessa tapahtuvan oman merkityksellisyyden havaitsemisen myötä. Läsnaolo vauvalle, katseet ja kosketukset ovat kaikki aineksia, joiden avulla vauva saa kokemuksia, että hän on tärkeä. Tunne-elämän kehitykseen sisältyy myös itseluottamuksen rakentuminen. Musiikilliseen vuorovaikutustyöskentelyyn on helppo yhdistää kosketuksia ja lähellä oloa.

Musiikilla voidaan tukea vauvan hermoston, kehoistimusten, motoristen taitojen ja tasapainoainin kehittymistä. Vuorovaikutustyöskentely yhdistyy hyvin vauvan leikki-, hoito- ja rauhoittamistilanteisiin. Näissä tilanteissa voidaan sekä leikkiliikkeiden että erilaisten asentojen huomioimisen avulla tuottaa vauvalle monipuolisia liikekokemuksia. Vauva voi olla tällöin lattiatasossa ja sylissä. Lattiatasossa voidaan vaihdella selällään, mahallaan ja kyljellään olemista. Myös sylissä vauvaa voidaan pitää eri tavoin ja hänen kanssaan voidaan liikkua monipuolisesti tilassa, erilaisia kantamisen asentoja hyödyntäen. Näin vauvan käsitys itsestään ja ympäristöstään laajenee. (Eskelinen, Korvenranta, Lowe & Tarviainen 2006; Perkiö & Huovi 2002, 5–6; Perkiö & Huovi 2010, 5; Ruokonen 2001, 78.)

Vauvan kanssa tapahtuvassa vuorovaikutustyöskentelyssä on tärkeää muistaa aikuisen sijainti vauvaan nähden. Aikuisen katseen on aina oltava helposti tavoitettavissa, ettei vauvalle muodostu virheasentoja, jotka heikentävät vauvan motoristen taitojen kehittymistä. Virheasennot myös luovat kehoon jännityksiä ja epävarmuuden tunteita. Jotta vauvan kehon tunteukset eivät vääristyisi, vauva tarvitsee runsaasti kokemuksia omasta keskilinjastaan. Aikuisen hyvä sijainti vauvaan nähden, vauvan kylkiasennossa pitäminen ja nukuttaminen sekä lauluihin tai loruihin yhdistetyt leikkiliikkeet antavat vauvalle monipuolisia kokemuksia keskilinjasta. (Eskelinen ym. 2006; Perkiö & Huovi 2002, 6; Salpa & Autti-Rämö 2010.)

4.3 Musiikki vauvan arjessa

Vauva tarvitsee arjessaan sosiaalista kanssakäymistä ja niissä tapahtuvaa toistoa (Ruokonen 2001, 76). Arjessa yhteisesti jaetuissa hetkissä rakentuu vauvan persoona sekä vanhemman ja vauvan välinen kiintymyssuhde, jotka luovat pohjan vauvan terveille kasvulle ja kehitykselle (Boellus 2012, 7).

Pienen vauvan kanssa arjen yhteiset hetket ovat lyhyitä, jolloin ne ovat vahvasti sidoksissa perushoivaan. Perushoiva luo vauvalle varhaisimpia oppimiskokemuksia, joten sen laadulla on suuri merkitys. Hoivan ja sosiaalisen kanssakäymisen laatua voidaan parantaa musiikin avulla. Samoissa tilanteissa toistuvat laulut ja lorut auttavat vauvaa tunnistamaan tilanteita, hän saa mielihyvän kokemuksia sekä tunnetta perusturvallisuudesta. Lisäksi musiikki rytmittää yhdessäoloa. Säännöllisesti tapahtuvan musiikillisen hoivan avulla voidaan myös tukea vauvan muistin ja ajantajun kehittymistä. (Ruokonen 2001, 74–76.) Ruokosen (2001, 78) mielestä musiikki voi olla säännöllisesti arjen erilaisissa rutiineissa läsnä.

Arjen kaikkiin tilanteisiin musiikin mukaan ottamista tukee laulujen lyhyys ja yksinkertaisuus, sillä aikuisen on helpompi muistaa ja toistaa lyhyitä ja yksinkertaisia lauluja. Lyhyydellä on merkitystä myös vauvalle, koska se vahvistaa vauvan mahdollisuuksia osallisuuteen. Vauva oppii tunnistamaan ja hahmottamaan lyhyet laulut kokonaisuudessaan helpommin. Kaikista tärkeintä vauvalle kuitenkin on kuulla hänen oman vanhempansa ääntä (Perkiö & Huovi 2002, 6).

Vauvan arkeen sisältyy monia hoivan ja leikin hetkiä. Näissä vauvaa voidaan joko aktivoida tai rauhoittaa musiikin avulla. Joskus hoitotilanteet, kuten kylvetys tai vaipanvaihto, voivat olla vauvalle stressaavia. Näissä hetkissä yksinkertaisten sävelkulkujen, melodioiden tai lyhyiden riimien käyttö, voi olla vauvaa rauhoittava. (Young 2003, 47 [tutkijan suomentama].) Yksinkertaisuus helpottaa vauvaa myös aktiiviseen vuorovaikutukseen kiinnittymisessä sekä siinä pysymisessä.

Musiikin avulla rauhoittaminen perustuu musiikin vaikuttavuuteen aivoisamme. Musiikki koetaan molemmilla aivopuoliskoilla, mutta vielä kokonaisvaltaisemmin oikealla aivopuoliskolla, kuten aiemmin vauvan tunne-elämään vaikuttamisen yhteydessä toin esille. Puhe puolestaan koskettaa vain vasempaa, tiedollisempaa, aivopuoliskoamme. Tästä syystä aivot eivät rekisteröi puhetta niin hyvin kuin musiikkia tunnekuohon tai stressaavan tilanteen vallitessa. (Vilén ym. 2008, 293–294.)

Musiikin tehokkuus eri tilanteissa puheeseen verrattuna on huomattu muun muassa työskennellessä kehitysvammaisten parissa, joilla on usein vaurioita aivojen vasemmalla puolella. Heidän on havaittu pystyvän jäsentämään laulamista puhetta helpommin, koska laulut koetaan oikealla puoliskolla. Lauluista sanojen kuunteleminen voi tuntua heistä selkeämmältä, koska siinä yhdistyy tunnekokemus ja tiedollista käsittelyä vaativa aines. (Vilén ym. 2008, 293–294.)

Kuten edellä todettiin, musiikki aktivoi molempia aivopuoliskoja (Vilén ym. 2008, 293). Rauhoittumiseen tämä voi vaikuttaa seuraavan ajatuksen mukaisesti. Oikean aivopuoliskon kyky vastaanottaa musiikkia mahdollistaa voimakkaan tunteen kohtaamisen. Tunteen kohtaamisen jälkeen tiedollinen puoli pystyy tukemaan musiikin avulla rauhoittumista huomion kiinnittyessä esimerkiksi yksinkertaisiin, toistuviin sanoihin tai pelkästään äänteisiin.

4.4 Musiikillinen vuorovaikutus vauvaperheiden kanssa

Tämä opinnäytetyö keskittyy aktiiviseen musiikkitoimintaan käyttäen lauluja ja loruja, joten se ei käsittele soittamisen tai kuuntelemisen mahdollisuuksia vuorovaikutustyöskentelyssä. Työskentelyssä voidaan havaita terapeuttisia aineksia, mutta se ei ole terapiaa.

Musiikki voi toimia monella tapaa vuorovaikutuksen välineenä. Sitä voidaan kuunnella, soittaa tai laulaa, ja silti sillä on aina tuen tarjoajan mahdollisuus. Annettaessa vuorovaikutuksellista tukea musiikin avulla, ei sitä ohjaavan henkilön tarvitse olla laaja-alainen ammattilainen. Tärkeintä on ohjaajan persoonan tasapaino työskentelyssä. Tämä tarkoittaa sitä, että laajaa musiikin osaamista tärkeämpää on se, että ohjaavalla henkilöllä on tietoutta myös ihmisen persoonallisuudesta ja vuorovaikutuksesta. (Vilén ym. 2008, 288.)

Musiikki tukee vuorovaikutuksen rakentumista luomalla vapautuneisuuden tunnetta ja tuottamalla iloa. Musiikin avulla saadaan helposti aikaan yhteisiä ihailun hetkiä vauvan hyvään oloon liittyen. Musiikki myös auttaa vauvaa innostumaan ja keskittymään vuorovaikutukseen. Tämä voi olla merkittävä havainto vanhemmalle, jolla on epävarmuutta vauvan kanssa olemisesta. Vanhemmilla ei useinkaan ole tietoa vauvan hermoston hitaudesta ja siitä, että vauva tarvitsee runsaasti aikaa vastaamiselle. Vanheman vuorovaikutus voi olla liian hätäistä vauvan rytmille. Työntekijät voivat tarjota mallia vanhemmille musiikin tai rikkaan puheilmaisun tuomasta rauhasta ja mahdollisuuksista vuorovaikutukseen.

Carlsson (2007, 16) toteaa musiikillisen toiminnan tiivistävän vanhemman ja vauvan välistä yhteyttä. Hänen tutkimuksessaan ilmenee, että vanhempi ottaa vähemmän katsekontaktia työntekijään musiikillisen toiminnan aikana kuin hänen kanssaan keskustellessa. Musiikillisella vuorovaikutuksella voidaan siis parantaa kontaktin laatua. Sillä voidaan myös lisätä vanhempien tarjoaman fyysisen kosketuksen määrää sekä auttaa vanhempia ottamaan kontaktia vauvaan.

Young (2003, 29) esittelee Alison Streetin (2002) tutkimustyön tuloksia äideistä, jotka lauloivat vauvoilleen. Hänen työ on osoittanut, että vauvoilleen laulavat äidit olivat saaneet itseluottamusta vauvan hoidossa, oppineet selvemmin lukemaan vauvan viestejä, saaneet enemmän keinoja vauvan rauhoittamiseen ja apua suhteen rakentamiseen sekä kokeneet oman vuorovaikutuksensa vauvan kanssa parantuneen. [tutkijan suomentamaa]

4.4.1 Keskusteleva laulaminen

Young (2003, 29) kertoo tutkimuksien osoittaneen, että aikuisilla on tapana muuttaa puhettaan vauvalle jutellessaan. Tämä tarkoittaa äänen korkeuden nostamista, puheen rauhallisuutta, pidempiä taukoja ja hellempää äänen sävyä. [tutkijan suomentamaa] Vauvalle suunnatussa puheessa myös sanavalinnat ovat yksinkertaisempia (Tervaniemi 2003, 269). Tätä aikuisen luontevaa puheen muuntamista voidaan mielestäni hyvin soveltaa

vauvojen kanssa tapahtuvaan musiikilliseen vuorovaikutukseen. Kyseinen soveltamisen muoto on tässä tutkimuksessa nimetty keskustelevalaksi laulamiseksi.

Keskustelevaa laulamista ohjaavat lyhyet ja yksinkertaiset musiikilliset säkeet, jotka muodostuvat joko vuorovaikutustilanteessa itse keksien tai valmiista lauluista, joita tauotetaan usein. Musiikillisia säkeitä laulamalla ja usein taukoja pitämällä vauvalle annetaan runsaasti mahdollisuuksia vastata ja reagoida vuorovaikutukseen – olla osallisena. Vauvan keskusthermosto on hidas, joten hän tarvitsee aikaa vastaanottaakseen ja vastataksaan kuulemaansa. Musiikillinen säe on kokonaista laulua lyhyempi, joten sen vastaanottaminen vie vähemmän aikaa vauvalta. Vauva kykenee myös helpommin vastaamaan, kun tarjottua ja vastausta odottavaa tietoa on vähemmän aivoissa käsiteltävänä.

Sekä aikuisen että vauvan rikas äänenkäyttö on kuulokuvaltaan lähellä laulamista, joten niiden muunto esimerkiksi kahdella eri sävelkorkeudella kulkevaksi, muuntaa juttelut keskustelevalaksi laulamiseksi. Myös vauvan tuottamalla ääniteillä voidaan laulaa. Pehmeällä sävyllä, rauhallisessa ilmapiiirissä ja vauvasta innostuneena aikuinen pystyy tarjoamaan keskustelevala laulamisen avulla vauvalle runsaasti mielihyvää.

4.4.2 Osallistaminen

Ensikodin vanhemmat voivat tarvita aikaa vuorovaikutustyöskentelyyn osallistumiseensa, sillä heidän menneisyydessään voi olla kokemuksia, jotka luovat esteitä toimimiselle. Esteenä voi olla vanhemman puolustusmekanismi, joka saa vanhemman kieltämään asioita tai toimimaan siten, kun hän on joutunut kokemaan. Vanhempi on voinut tulla hylätyksi, jonka vuoksi hän hylkää työntekijän ja hänen tarjoamansa avun (Carlsson 2007, 22). Asiakasta kuunnellen nämä esteet voidaan kuitenkin murtaa.

Vanhempia osallistavan musiikillisen toiminnan on oltava sopivan haastavaa. Silloin siitä voi tulla motivoivaa ja asiakas kenties unohtaa ulkoiset tai omat sisäiset vaatimuksensa. Asiakas tarvitsee myös kannustusta ja mahdollisuuksia omien toiveiden esittämiseen. Musiikillisessa vuorovaikutustyöskentelyssä ei voida sivuuttaa vanhempien tarvitsevuuutta, vaan myös vanhemman tunteille ja lapsena huomiotta jäämiselle on annettava tilaa. (Carlsson 2007, 22; Kiviniemi ym. 2007, 98.)

Vanhemmilla voi ilmetä suorittamista vauvan kanssa työntekijän läsnä ollessa. Heillä myös mahdollisesti esiintyy vastarintaa uusiin asioihin. Suorittamista ja osallistumattomuutta voidaan lieventää arjessa usein toistuvan musiikillisen vuorovaikutuksen avulla. Arjessa toistuvuus voi saada musiikin tuntumaan luonnolliselta osalta vauvojen kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta, mikä puolestaan voi madaltaa vanhempien kynnystä osallistua.

Suorittaminen ja vastarinta voivat johtua vanhemman omasta ristiriitaisesta kiintymyssuhdemallista, joka on hyvä huomioida työskentelyssä. Kyseiseen kiintymyssuhdemalliin kuuluu tarve miellyttää, epäjohtonmukainen

käyttäytyminen ja mahdollisesti voimakas reagointi stressitilanteisiin. (Karling ym. 2009, 159–160; Vilén ym. 2008, 40–41.)

4.5 Taidelähtöisen toiminnan prosessi – musiikki osana työyhteisön arkea

Lahden ammattikorkeakoulun julkaisussa (2011) Taide käy työssä esitellään taidelähtöisten menetelmien käyttöä työyhteisöissä sekä taidelähtöisen toiminnan prosessimaisuutta. Julkaisu on laadittu vuosina 2008–2011 toteutetun TAIKA-hankkeen pohjalta. Hankkeen avulla saatiin kerättyä tietoa muun muassa siitä, mitä asioita tarvitsee huomioida taidelähtöistä prosessia toteuttaessa. (Rantala 2011, 16.)

Rantalan (2011, 21–23) mukaan prosessi tulee lähteä työyhteisön tarpeista ja siitä ajatuksesta, ettei mitään tarvitse osata etukäteen. On tärkeää, että toiminnalle luodaan turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri, jotta vältettäisiin mahdollisimman hyvin epävarmuuden ja osaamattomuuden tunteita. Prosessia käynnistäessä on hyvä luoda tietoisuus siitä, mitä ollaan tekemässä ja, että toiminta perustuu yhdessä tekemiselle. Taidelähtöinen menetelmä on tarkoitus arkipäiväistä, saada osaksi arkea ja mielekästä työtä. Taidelähtöisyys perustuu vapaaehtoisuuteen. Vapaaehtoisuuden rinnalle voidaan kuitenkin nostaa ajatus, että kaikkien työntekijöiden siihen osallistuessa saadaan koko työyhteisölle kokemus yhteisestä toiminnasta. Siitä, että taidelähtöisyys koskettaa kaikkia.

Tutkimusta käynnistettäessä huomioitiin edellä mainittuja asioita. Tärkeimmiksi asioiksi koettiin tutkimuksen käynnistyminen työyhteisön tarpeesta, turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin luominen ja tutkimuksen tarkoitus arkipäiväistä musiikillinen vuorovaikutustyöskentely.

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYYS

Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävänä on selvittää musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn mahdollisuutta olla osana ensikodin vauvaperhetyön arkea. Tutkimuskysymyksenä on: millaisissa arjen tilanteissa ja millaisina musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn eri muotoina musiikki voi toimia osana ensikodin arkea. Tätä käsittelem lisää alempana.

Tutkimuksen tavoitteena on saada musiikki osaksi ensikodin vauvatyöskentelyä, sen kaikissa eri muodoissa ja pienimmissäkin siihen liittyvissä hetkissä. Tavoitteena on arkilähtöisyys. Arjessa runsaasti näkyvällä ja kuuluvalla musiikillisella vuorovaikutuksella pyritään saamaan myös vanhemmat käyttämään musiikkia päivittäin vauvansa kanssa. Tähän tavoitteeseen pyritään työntekijöiden tarjoaman arkilähtöisen musiikillisen vuorovaikutuksen mallin avulla.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimus on toteutettu ensikodin työntekijöiden kanssa. Tutkimukseen osallistui neljä työntekijää, mutta vain kahdella oli mahdollisuus osallistua tutkimuksen jokaiseen osallistavaan vaiheeseen. Osallistavia vaiheita olivat tutkijan ja työntekijöiden väliset dialogiset keskustelut tutkimusta aloittaessa, toiminnalliset musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn ohjaukset tutkimuksen käynnistyttyä sekä kaksi ryhmähaastattelua tutkimuksen edetessä.

Tutkimuksen käynnistyessä kaikki ensikodin työntekijät eivät tehneet vauvojen kanssa tapahtuvaa aktiivista vuorovaikutustyötä, joten oli viisaampaa, että toimintaan osallistui vahvasti vuorovaikutuksesta kiinnostuneet henkilöt. Tutkimukseen osallistumisen haluttiin pohjautuvan vapaaehtoisuuteen. Lisäksi toimintaan osallistuvien työntekijöiden määrää rajoivat ajankäytölliset syyt. Sekä tutkimuksen tekijä että ensikodin henkilöstö pitivät yksilöllisten ohjauksien toteutumista tärkeänä, jonka vuoksi osallistujamäärä ei voinut olla kovin suuri.

6.1 Tutkimuskonteksti

Ensikoti toimii lastensuojelun avohuollon palveluna. Tutkimuksen kontekstina on arkea ylläpitävä ja kuntouttava perhetyö. Ensikoti tarjoaa tukea vanhemman ja vauvan väliseen vuorovaikutukseen, mutta merkittävä osa työstä on myös vauvojen täydentävää hoitoa, toisin sanoen kuntouttavaa toimintaa.

Tutkimus keskittyy ensikodissa tapahtuvaan vuorovaikutustyöskentelyyn, käsittäen vauvojen kanssa tapahtuvan sekä vauvan ja vanhemman kanssa yhdessä tapahtuvan työskentelyn. Asiakkaina ensikodilla on joko vanhempi ja vauva tai kokonainen perhe. Asiakkaiden taustat ovat vaihtelevat, mutta hyvin usein kohdataan sukupolvien ylittäviä ongelmia. Työ ensikodilla pyrkii auttamaan katkaisemaan ylisukupolvisuuden ketjun ja saattamaan vanhemman vauvan äärelle, elämään vauvan ehdoilla tapahtuvaa arkea.

Tutkimuksen käynnistyessä musiikki näkyi ensikodin arjessa lähinnä muskarituokioina, vauvaperhetyöstä vastaavan työntekijän työskentelyssä ja jossain määrin vauvojen ollessa ensikodin työntekijöiden hoidossa. Musiikin saattaminen osaksi jokapäiväistä arkea ja vauvojen kanssa vietettäviä hetkiä, nousi vanhempien vaikeudesta siirtää ja hyödyntää itsenäisesti musiikkia omassa vuorovaikutuksessaan vauvansa kanssa. Ainoastaan ohjatuissa tilanteissa tapahtuvasta musiikillisesta vuorovaikutuksesta voi vanhemmille jäädä tunne, että he tarvitsevat aina jonkun ulkopuolisen henkilön ja ennalta sovitun hetken toteuttaakseen sitä oman vauvansa kanssa.

Tutkimus sisältää voimaantumisen ja arjen rikastuttamisen näkökulmat. Musiikillisella vuorovaikutustyöskentelyllä pyritään vahvistamaan vanhemman ja vauvan välistä suhdetta, ja näin lisäämään heidän molempien

hyvinvointia. Musiikilla voidaan lisätä myös työntekijöiden hyvinvointia, laajentamalla heidän osaamistaan ja tarjoamalla heille monipuolinen vuorovaikutustyöskentelyn väline.

6.2 Tutkimusmenetelmät

Kyseessä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimus pyrkii ymmärtämään ensikodin työntekijöiden sosiaalista todellisuutta ja arvostamaan heidän tietoaan sekä kokemusmaailmaansa. Tutkimuksessa on osallistavan havainnoinnin ote. Kyseisen tutkimusotteen tavoitteena on saada tutkimukseen liittyvä toiminta jatkumaan ilman tutkijan tukea. Tähän tarvitaan osallistuvien henkilöiden osallistamista. Tutkija toimii oppimisen mahdollistajana, aktiivisessa vuorovaikutuksessa tutkimukseen osallistuvien kanssa. Vuorovaikutuksessa uskotaan muutoksen ja ajattelun laajenemisen mahdollisuuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 63, 82–83.)

Yllä olevien osallistavan tutkimusotteen piirteiden mukaisesti tutkimuksen osallistavuus ilmenee sen pyrkimyksenä saada arkilähtöinen musiikillinen vuorovaikutustyö jatkumaan ensikodilla ilman tutkijan mukanaoloa. Työntekijät ovat jo tutkimusta käynnistäessä olleet osallisia jakaessaan tietoa heidän kehittämistarpeestaan. Osallistaminen näkyy myös aktiivisissa musiikillisissa ohjauksissa, koska niissä työntekijöille luotiin mahdollisuuksia uuden oppimiselle. Lisäksi haastattelut ovat osa tutkimuksen osallistavaa vuorovaikutusta.

6.3 Aineiston keruu

Tutkimusaineisto koostuu työntekijöille suunnatuista ohjaustuokioista sekä niiden jälkeisistä haastatteluista. Ohjaustuokioita oli yhteensä neljä: kaksi ryhmäkokoontumista, jonka kahdelle työntekijälle pidettiin oma yksilöllinen ohjaustuokio. Ryhmäkokoontumiset olivat kestoltaan 1,5 tuntia ja yksilötuokiot 45 minuuttia. Ryhmäohjaukset videoitiin, jotta kaikki työntekijät saivat itselleen tutkimateriaalin musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn käynnistämiseen.

Yksilöohjauksien määrä perustui työntekijöiden omaan toiveeseen. Yksilöohjaukset oli tarkoitus toteuttaa jonkun ensikodissa asuvan vauvan kanssa, mutta vain toisella kerralla onnistuttiin saamaan vauva mukaan. Vauvan vireystilan tarvitsee olla vuorovaikutukselle sopiva eikä tämä toteutunut molemmilla kerroilla.

Tutkimukseen sisältyy kaksi haastattelua, puolistrukturoitu - ja fokusryhmähaastattelu. Haastattelujen lukumäärä perustuu tutkijan haluun saada kattavammin tietoa tutkimustehtäväänsä liittyen.

6.3.1 Toiminnalliset ohjaukset

Ryhmäohjaukset käynnistettiin kertomalla niihin liittyvä suunnitelma. Työntekijöille annettiin heti mahdollisuus kertoa heille heränneitä mielipi-

teitä ja toiveita suunnitelmaan liittyen. Tällä pyrittiin vahvistamaan osallisuuden tunnetta. Samassa yhteydessä työntekijöille esitettiin perustelut ohjauksiin valikoiduille lauluille ja loruille, sekä tutkijan toive, että ohjauksien aikana tutustuttaisiin myös keskustelemaan laulamiseen. Kyseinen vuorovaikutuksen muoto esitellään luvussa 4.4.1 Keskusteleva laulaminen. Suunnitelman ja perusteiden esittäminen loi tulevalle ohjaukselle raamit, jolla tutkijan mielestä luotiin turvallisuutta ja luottamuksellisuutta yhteistoimintaan.

Lisäksi työntekijöille kerrottiin mahdollisuudesta tehdä muistiinpanoja tiettyin väliajoin. Heille myös annettiin lupa keskeyttää milloin tahansa, jos haluttiin esittää tarkentavia kysymyksiä tai huomioita. Ohjaustuokioon sallittiin vapaa keskustelu pitkin matkaa.

Ryhmäohjauksen laulut ja lorut pyrittiin valikoimaan siten, että niistä muodostui monipuolinen kokonaisuus työntekijöille. Kokonaisuus sisälsi

- vuorovaikutukseen herättelevän laulun
- vauvaa jumppauttavan laulun
- rentouttavan ja elämyksellisen laululeikin
- innostavan vuorovaikutuksen laululeikin
- aistiärsykeitä tarjoavan lorun
- motorista kehitystä tukevan laulun
- esineeseen tarttumisen opettelua tukevan laululeikin
- rentouttavan ja hellyyttä osoittavan lorun
- rauhoittavan laulun.

Yllä olevassa luettelossa mainitaan lauluja ja laululeikkejä. Niiden ero perustuu siihen, onko laulun aikana ollut käytössä välinettä vai ei. Laulut ohjattiin ilman välinettä. Laululeikeissä puolestaan oli käytössä harsot, huivit, minimaracassit ja höyhenet. Laulut ja lorut ovat luetteloituna liitteeseen 1.

Ryhmäohjauksen aikana työntekijät saivat vinkkejä vauvojen jumppauttamiseen sekä ohjeita vauvan kehon hahmottamisen tukemiseen. Ohjauksessa huomioitiin jatkuvasti vauvan keskilinjan tukemisen tärkeys. Työntekijöitä myös ohjattiin koskettamaan vauvaa eri tavoin, muun muassa kehon äärioviivoja sekä vartalossa kulkevia ristikkäisiä ja suoria linjoja myöten. Lisäksi ohjauksen aikana keskusteltiin erilaisista vauvan kantamisen asennoista ja niiden tärkeydestä kehon hahmottamiseen, liikkumaan oppimiseen sekä rauhoittamisen mahdollisuuksiin.

Yksilöohjauksissa käytettiin kyseisessä ohjaustuokiassa olevan työntekijän valikoimia lauluja tai loruja ryhmäohjauksien kokonaisuudesta. Perusteena tälle voidaan pitää Tuomi & Sarajärven (2009, 82–83) esittelemiä osallistavan tutkimusotteen lähtökohtia, jotka esitellään tarkemmin luvussa 6.2. Tässä yhteydessä niistä merkittävimpinä mainittakoon mahdollisuus osallisuuteen ja näkökulmien esittämiseen. Laulujen ja lorujen ollessa työntekijöiden valikoimia uskottiin niiden omaksumisen ja käyttöönoton olevan helpompaa ja pysyvämpää.

Kaikki ohjaukset jaksotettiin kahdelle peräkkäiselle viikolle. Sen jälkeen pidettiin viiden viikon tauko, jonka aikana työntekijät toteuttivat mahdollisimman arkilähtöistä musiikillista vuorovaikutustyöskentelyä itsenäisesti, vauvoja hoitaessaan tai tehdessään vanhemman ja vauvan välistä vuorovaikutustyöskentelyä. Tauon jälkeen pidettiin ensimmäinen haastattelu.

6.3.2 Haastattelut

Ensimmäinen haastattelu oli muodoltaan puolistrukturoitu haastattelu. Siihen osallistui kolme ohjauksiin osallistunutta työntekijää, koska yksi oli estynyt. Haastattelukysymykset laadittiin tutkimuskysymyksiensä pohjalta. Kysymyksiensä laadinnan tukena käytettiin tutkimuksen teoriapohjaa sekä tutkijan omaa aiempaa ammatillista osaamista. Haastattelu eteni selkeään, ylöskirjatun rungon mukaisesti, mutta kysymyksiensä järjestys vaihteli paikoin, tilanteen mukaan. Haastattelu sisälsi myös tarkentavia kysymyksiä keskustelun edetessä. (OK-opintokeskus n.d.)

Ensimmäistä haastattelua seurasi kahden vuoden mittainen ajanjakso, jolloin ensikodin työntekijöillä oli mahdollisuus vahvistaa arkilähtöistä musiikillista vuorovaikutustyöskentelyä. Näin tutkimukseen saatiin pidemmän aikavälin perspektiivi.

Kahden vuoden tauon jälkeen tutkimukseen pyrittiin saamaan mahdollisimman paljon työntekijöiden tuottamaa ainesta, joten toisen haastattelun muodoksi valikoitiin fokusryhmähaastattelu. Valintaa tuki myös se, että kyseisen haastattelumuodon rinnalla voidaan käyttää jotain toista haastattelumenetelmää (Mäntyranta & Kaila 2008, 1507).

Fokusryhmähaastattelussa halutaan saada tietoa haastateltavien näkemyksiensä, kokemuksiensä ja mielipiteidensä välityksellä. Haastateltavien tuottama aine on kuvailuja, vapaan kerronnan tuotosta. Yleensä fokusryhmähaastattelussa on osallistujia 4 henkilöä tai enemmän. (Mäntyranta & Kaila 2008, 1508.) Tämän tutkimuksen toiseen haastatteluun osallistui kaksi aiemmin mukana ollutta työntekijää. Haastateltavien määrä koettiin silti riittäväksi, koska haastatteluun osallistuvat henkilöt olivat ensikodin aktiivisia vuorovaikutustyöskentelyn työntekijöitä.

Toinen haastattelu eteni keskustelunomaisesti ennalta laadittujen kuvauspyyntöjen avulla. Haastattelutilanteessa kuitenkin koettiin tarpeelliseksi esittää myös joitain strukturoidumpia kysymyksiä, jotta tutkimukseen saatiin tarkempaa aineistoa. Kysymykset muodostettiin siinä tilanteessa, haastateltavien tuottaman aineksen pohjalta. (Pitkäranta 2010, 80.)

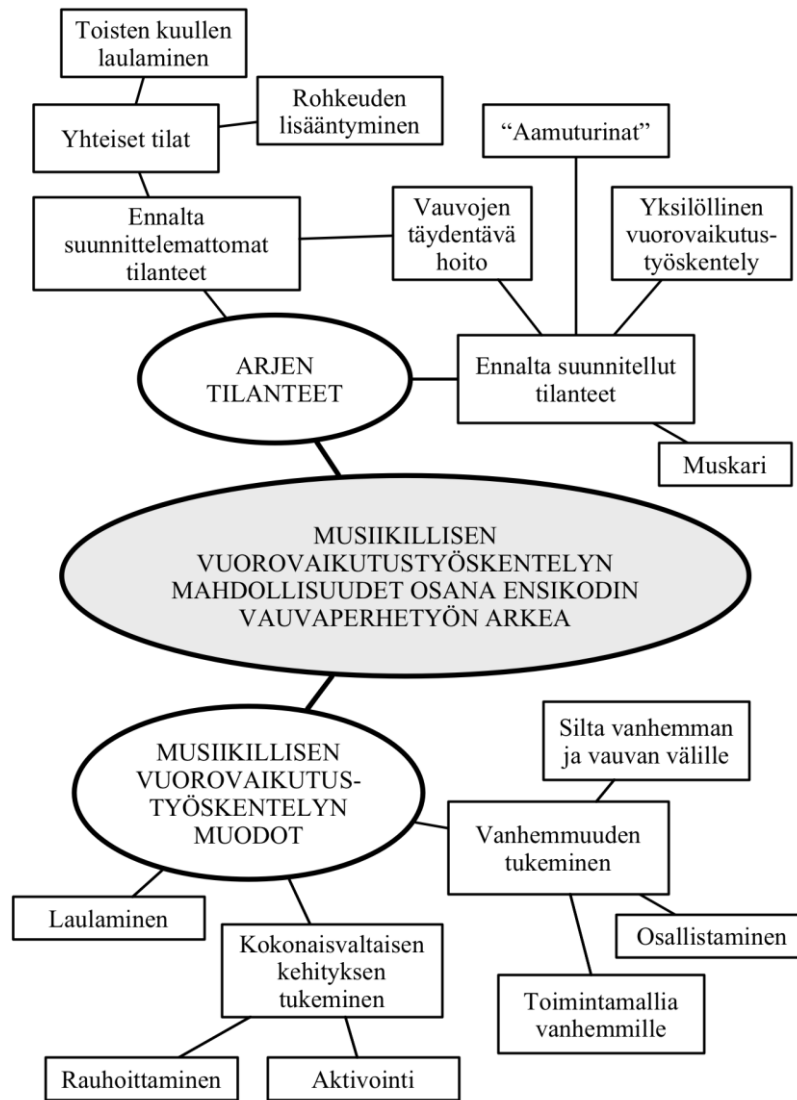
Ennen haastatteluja laaditut ensisijaiset haastattelukysymykset sekä kuvauspyynnöt ovat liitteissä 2 ja 3. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Litteroinnissa keskityttiin kahden työntekijän tuottamaan aineistoon, koska heistä kumpikin osallistui kaikkiin tutkimuksen osallistaviin vaiheisiin. Ensimmäiseen haastatteluun osallistunut kolmas työntekijä ei enää ollut ensikodin työsuhteessa.

6.4 Aineiston analysointi

Tutkimuksessa käytettiin teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Siinä aineistoa analysoidaan aikaisemman viitekehityksen, esimerkiksi teorian pohjalta. Tämä mahdollistaa aineistosta vain valittuun teoriaan tai viitekehitykseen liittyvien asioiden keräämisen. Tällöin tutkimus etenee pääosin yleisestä tiedosta kohti yksityistä tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113–115.)

Teorialähtöinen sisällönanalyysi koettiin tutkimukselle luonnollisimmaksi vaihtoehdoksi siitä syystä, että ensikodissa oli jo tietty toimintamalli, jota oli tarkoitus rikastaa musiikillisella työskentelyllä. Ensikodin toimintaa ohjasivat jo tietyt teoriat ja arvot, joihin ei etsitty muutosta, vaan laajennusta. Näin ollen tutkimus ensin tarkastelee yleisesti teorioita, jonka jälkeen niitä ja tutkimusaineistoa yhdistelemällä on voitu muodostaa yksityisiä päätelmiä musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn soveltuvuudesta jokapäiväiseen arkeen ensikodilla. Tutkimus siis etenee yleisestä tiedosta yksityiseen tietoon.

Haastattelujen analysoinnissa yhdistettiin molemman haastattelun tuottamaa aineistoa. Tutkimuksen keskeiset teemat ovat näkyvissä seuraavassa kuviossa (Kuvio 1).



Kuvio 1. Tutkimuksen keskeiset teemat tutkimustehtävän ja tutkimuskysymyksen pohjalta.

7 MUSIIKILLISEN VUOROVAIKUTUSTYÖSKENTELEN MAHDOLLISUUDET OSANA ENSIKODIN VAUVAPERHETYÖN ARKEA

Tutkimuksen tulokset musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn mahdollisuuksista ensikodin arjessa ovat hyvin positiiviset. Ensimmäisen haastattelun aikaan työntekijät kokivat tekevänsä pohjatyötä, mutta haastattelua seuranneiden kahden vuoden aikana oli tapahtunut selkeä kehitys. Työntekijät kuvasivat toisessa haastattelussa musiikin arkipäiväistyneen.

Se vain tapahtuu, sitä tehdään.

Työntekijät kertoivat musiikillisen vuorovaikutuksen saaneen niin hyvin sijaa ensikodin arjessa, koska heidän ohjauksissa saamansa laulut olivat

lyhyitä ja yksinkertaisia. Se auttoi työntekijöitä ottamaan musiikin heti käyttöön, vaikka siitä ei ollut yleisesti kokemusta. He kertoivat saaneensa tutkimuksen ohjauksista musiikilliselle vuorovaikutustyöskentelylle kivijalan, jonka päälle he olivat itse rakentaneet lisäksi uutta laulu- ja lorumateriaalia muun muassa koulutuksien myötä.

Seuraavissa alaluvuissa on tarkemmin kuvattuna tutkimuksen tuloksia. Tuloksien esittelyä ohjaa tutkimuskysymys, millaisissa arjen tilanteissa ja millaisina musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn eri muotoina musiikki voi toimia osana ensikodin arkea.

7.1 Arjen tilanteet

Musiikkia voi ottaa sinne sun tänne.

Työntekijät kertoivat musiikillisen työskentelyn saaneen hyvin sijaa heidän arjessaan. Laulut ja lorut olivat käytössä päivittäin. Työntekijät kuvasivat musiikin luontevaksi osaksi heidän nykyistä toimintaansa. Pienistäkin musiikillisen vuorovaikutuksen hetkistä oli tullut heille merkityksellisiä.

Laulut ja lorut olivat monipuolisesti käytössä vauvanhoitotilanteissa ja vuorovaikutustyöskentelyn hetkissä. Niillä joko rauhoitettiin tai aktivoitiin vauvaa. Vauvanhoitotilanteita ja vuorovaikutustyöskentelyn hetkiä ilmeni työntekijöiden arjessa sekä ennalta suunnitellusti että ennalta suunnittelematta. Tätä jakoa käsitellään seuraavissa alaluvuissa.

7.1.1 Ennalta suunnitellut tilanteet

Työntekijät kertoivat ensimmäisessä haastattelussa käyttävänsä musiikillista vuorovaikutustyöskentelyä ensikodin vuorovaikutusryhmissä, äiti-vauva -parien kanssa työskennellessään ja yksin vauvatyöskentelyä tehdessään. Vuorovaikutusryhmissä kokoontui kaksi työntekijää ja kaksi äitiä vauvoineen. Vuorovaikutusryhmä kokoontui kaksi kertaa viikossa.

Kahden vuoden aikana edellä mainitut vuorovaikutusryhmät olivat loppuneet. Vuorovaikutusryhmien tilalle oli perustettu kaikkien ensikodilla asuvien perheiden tai äiti-vauva -parien yhteiset ”aamuturinat”, joka tarkoitti arki-aamuisin tapahtuvaa kokoontumista. Aamuturinoissa jaettiin kuluneen yön kuulumisia ja keskustellaan tulevan päivän ohjelmasta sekä menoista.

Tähän arki-aamuiseen kokoontumiseen oli yhdistetty musiikillinen vuorovaikutus. Musiikillisessa osuudessa toistuivat tuttu alku- ja loppulaulu, jonka lisäksi vetäjänä toimiva työntekijä täydensi musiikillista osuutta muilla lauluilla tai loruilla, omien mieltymyksiensä mukaan. Tuokion tueksi oli olemassa lorupussi. Myös asiakkaat saivat halutessaan toivoa jotta laulua tai lorua.

Aamuturinoiden lisäksi kaikille yhteisenä musiikillisen vuorovaikutuksen ohjelmana oli muskari kerran viikossa. Lauluja ja loruja käytettiin myös asiakkaiden yksilöllisessä vuorovaikutustyöskentelyssä. Työntekijät kertoivat yksilöllisiä vuorovaikutusohjauksia olevan asiakkuuden mukaan, joko päivittäin tai viikoittain. Nämä ohjaustuokiot pidettiin niille erikseen varatussa tilassa. Vaikka yksilöohjauksia ei välttämättä ollut joka päivä, oli musiikki päivittäin perheille läsnä ensikodin yhteisissä tiloissa.

Ennalta suunniteltuihin tilanteisiin lukeutuivat myös sovitut vauvojen hoitotilanteet. Hoitotilanteet voitiin sopia jo hyvissä ajoin tai aamuturinoiden yhteydessä päivän menoja käsiteltäessä. Vauvat jäivät suunnitellusti työntekijöiden hoitoon muun muassa silloin, kun vanhemmilla oli esimerkiksi kaupungilla hoidettavia asioita tai vanhemmat toivoivat itselleen oman hetken, esimerkiksi kauppareissun tai saunan muodossa. Näissä hoitotilanteissa työntekijöillä oli mahdollisuus tarjota vauvalle ensikodin tarjoamaa täydentävää hoitoa.

7.1.2 Ennalta suunnittelemttomat tilanteet

Ennalta suunnittelemttomat tilanteet muodostuivat ensikodin arjessa muun muassa yhteisissä tiloissa tapahtuvasta ajanvietosta, ensikodin ruokailutilanteista ja äkillisistä vauvanhoitotilanteista. Nämä kaikki tilanteet pystyivät toimimaan osana ensikodin tarjoamaa vauvojen täydentävää hoitoa. Työntekijät kertoivat työskentelevänsä ennalta suunnittelemttomissa tilanteissa vauvan kanssa joko yksin tai yhdessä vanhemman kanssa. Yhteisissä tiloissa toimiessa saattoi olla myös muita vauvoja ja vanhempia läsnä.

Kyllä se kasvaa se rohkeus!

Aluksi musiikilliseen vuorovaikutustyöskentelyyn toisten kuullen oli työntekijöillä arkuutta. Arkuus laulaa toisten kuullen oli johtunut pelosta, ettei muista sanoja tai melodiaa oikein. Työntekijät olivat onnistuneet murtaamaan pelkonsa, koska he olivat oppineet soveltamaan lauluja ja keskittymään siihen, mikä vauvalle oli musiikillisessa vuorovaikutushetkessä tärkeintä. He olivat huomanneet, että liian tarkasti vuorovaikutushetkessä sanoja tai melodiaa ajatellessa saattoi herätä tunne, että aito yhteys vauvaan katoaa.

Työntekijät olivat siis alun arkuudesta huolimatta silti käyttäneet heille ohjattuja lauluja. He olivat ensin laulaneet vauvan kanssa kahdestaan ollessa, esimerkiksi keinutuolissa keinutellessa. Lisäksi työntekijät olivat laulaneet yhdessä. Ajan myötä rohkeus oli kasvanut siten, että työntekijät pystyivät laulamaan arjen tilanteissa välittämättä siitä, ketä oli kuulemassa.

Ne voi olla ihan pieniä hetkiä.

Silloin pulpahtaa, kun on pulpahtaakseen.

Työntekijät kertoivat lisääntyneen rohkeuden myötä pystyvänsä nyt hyödyntämään ne pienimmätkin arjen hetket musiikilliseen vuorovaikutus-

työskentelyyn. He kertoivat laulavansa spontaanisti vauvojen tai vauvanvanhempi -parien kanssa. Työntekijöiden mukaan kyky spontaaniin hetkien hyödyntämiseen mahdollisti työskentelyn juuri silloin, kun vauvat ja vanhemmat olivat vuorovaikutukselle otollisimmillaan.

Työntekijät olivat kuulleet yhteisistä tiloista myös vanhempien laulamista omille vauvoilleen. Työntekijöiden pitämien spontaanien musiikkihetkien tarjoama malli oli siis saanut osan vanhemmista toimimaan samoin. Työntekijät uskoivat spontaanin laulamisen vaikuttavan myös vanhempien osallistumiseen yksilöohjauksen tuokioissa.

7.2 Musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn muodot

Työntekijät kertoivat pyrkivänsä etsimään kullekin vanhemmalle sopivimman tavan toteuttaa musiikillista vuorovaikutustyöskentelyä. Sillä ei työntekijöiden mukaan ollut merkitystä, lauloiko vai loruiliko vanhempi. Tärkein asia työntekijöiden mielestä oli se, että vauva saisi omalta vanhemmaltaan vuorovaikutusta ja, että vauvan ja vanhemman välille muodostuisi yhteys. Musiikin yhdistäminen dialogiseen vauvatanssiin oli myös mahdollista. Tätä käsitellään tulevassa alaluvussa 7.2.1.

Ensikodin musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn eri muodoiksi haastateluaineiston pohjalta nousivat laulaminen, kokonaisvaltaisen kehityksen tukeminen ja vanhemmuuden tukeminen. Näiden tarkempia sisältöjä käsitellään seuraavissa alaluvuissa.

7.2.1 Laulaminen luontevinta

Laulut ihan selkeästi ykkösenä.

Työntekijät kertoivat laulamisen olevan heille luontevin tapa toteuttaa musiikillista vuorovaikutusta. Työntekijöiden mukaan he voisivat käyttää enemmän loruja, mutta he kokivat ne hankalammaksi muistaa. Työntekijät kertoivat kokeilleensa myös ohjaamaani keskustelevaa laulamista, joka aluksi tuntui heistä vieraalte. Laajemmin keskusteleva laulaminen ei vielä ollut saanut sijaa ensikodin arjessa.

Edellä mainittua keskustelevaa laulamista työntekijät olivat käyttäneet pitämällä taukoja laulujen aikana. Näin he olivat saaneet uudenlaisia kokemuksia pienen vauvan kyvystä kuunnella. Työntekijät kuvasivat vauvojen pysähtyneen kuuntelemaan laulun ja ympäristön äänien vuorottelua.

Työntekijät kertoivat käyttävänsä musiikillista vuorovaikutustyöskentelyä myös dialogisen vauvatanssin yhteydessä. Dialoginen vauvatanssi on vuorovaikutuksellinen liikesarja, joka perustuu vauvan sisäisen rytmin huomiointiin. Tanssin liikkeitä voi työntekijöiden mukaan hyvin yhdistää lauluun tai loruun. Vastaavasti myös vauvatanssiin voi yhdistää laulun tai loruun leikkiliikkeitä.

7.2.2 Vanhemmuuden tukeminen

Voi vaikka laulaa ihan mitä vaan, jos vain yhteys vauvaan löytyy.

Musiikillisella vuorovaikutustyöskentelyllä työntekijät kertoivat pyrkivänsä rakentamaan siltaa vauvan ja vanhemman välille. Heidän tarkoituksenaan oli saada vanhemmat ja vauva näkemään toisensa. Työntekijät kertoivat pyrkivänsä ohjaamaan työskentelyn aikana vauvan katseen omaan vanhempaansa. Vauvan huomio heidän mukaansa oli herkästi työntekijässä, koska työntekijä laulaa tai loruilee. Vanhemmat olivat työntekijöiden mukaan usein äänettämiä.

Vanhempien äänettämyydestä huolimatta työntekijät kokivat, että vanhemmat olivat musiikillisen vuorovaikutuksen aikana enemmän mieleltään mukana. Tunnelma ei ole työntekijöistä niin totinen eikä tekninen. He kokivat, että musiikillinen vuorovaikutus tarjoaa työntekijöille ja vanhemmille yhteisiä vauvan ihailun hetkiä.

Mitä mä tämän kanssa voin tehdä?

Työntekijät kertoivat ensikodin vanhempien kysyvän usein, mitä pienen vauvan kanssa voi tehdä. Työntekijöiden mukaan vanhemmat tarvitsivat tukea vuorovaikutuksessa olemiseen. Heistä musiikillinen työskentely antoi mallia perheille, miten vauvan kanssa voi seurustella ja mitä tehdä. Heidän mukaansa laulujen avulla voitiin luoda keskustelua vanhemman ja vauvan välille, koska niissä vanhemman ei tarvinnut itse keksiä sanoja. Työskentelyn ohessa he myös pystyivät sanoittamaan vanhemmalle vauvan vireystilan vaihteluita ja siten tukea vanhempaa säätämään sitä.

...että vanhemmat ottaisivat sen omaksi toiminnakseen vauvansa kanssa.

Työntekijät kertoivat pyrkivänsä saamaan musiikin osaksi perheiden omaa vuorovaikutusta. Työntekijät kertoivat asiakastilanteen, jossa musiikki saatiin vauvaa rauhoittavaksi tekijäksi äidin ja vauvan keskinäisiin hoitopöytätilanteisiin, jotka kestivät vauvan näkökulmasta liian kauan. Äiti pystyi työntekijän mallista omaksumaan hyräilyn ja laulamisen osaksi hoivatilanteita ja onnistui siten rauhoittamaan niissä vauvaansa.

...sitten on niitä, jotka laulaa heti, ja niitä, jotka hymyilee, mutta eivät itse laula.

Vanhemmat osallistuivat työntekijöiden mukaan vaihtelevasti laulamiseen tai loruilemiseen. Osa vanhemmista lähti heti mukaan musiikilliseen työskentelyyn, osalle vanhemmista laulamisen oli vaikeaa, jopa mahdotonta. Vanhempien osallisuutta pyrittiin vahvistamaan pohtimalla heidän lapsuutensa lauluja, joita he haluaisivat vauvalleen laulaa.

Siellä on jotain. Jotain, joka on vain aistitasolla muistissa.

Laulamisen vaikeuteen työntekijät uskoivat liittyvän vanhemman omat varhaiset, jopa vain aistitasolla muistissa olevat, kokemukset. Tämä on työntekijöiden mukaan tiedostettavissa, vaikka varsinaista keskustelua asiasta ei olisikaan käyty. Jo ensimmäisen haastattelun yhteydessä työntekijät muistuttivat, että laulaminen ja juttelu vauvalle ovat rakkauden osoituksia ja, jos vanhempi itse on jäänyt näitä kokemuksia vaille, on niitä vaikea tarjota omalle vauvalleen. Työntekijät uskoivat, että vanhemmille tarvitsee vain antaa aikaa ja tilaa uskaltautua musiikilliseen vuorovaikutukseen.

Laulun myötä siihen tulee myös leikkiä.

Työntekijät kokivat pystyvänsä vahvistamaan vanhemman ja vauvan kiintymistä toisiinsa. Musiikillinen vuorovaikutustyöskentely antoi työntekijöiden mukaan myös tukea leikin muodostumiseen vanhemman ja vauvan välille. Työntekijät kertoivat antaneensa perheille innostavaa ja kannustavaa palautetta, kun vauvat olivat ilahuneet muun muassa vanhempien laulusta.

Mitä riemua musiikki vauvalle tuottaa ja, kun sen sanoittaa äidille. Niin se mairea hymy, joka äidiltä tulee, on sitä iloa ja kiitosta antavaa, jota tästä tulee.

7.2.3 Vauvan kokonaisvaltaisen kehityksen tukeminen

Työssä on mahdollisuuksia vaikuttaa kokonaisvaltaisesti. Vaikutukset ovat positiivisia joka tapauksessa.

Työntekijät kokivat pystyvänsä vaikuttamaan kokonaisvaltaisesti vauvan kasvuun ja kehitykseen musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn avulla. Työntekijät uskoivat musiikilla olevan vain positiivisia vaikutuksia vauvoihin, sekä hoitaen että kuntouttaen.

...käsillä tekeminen yhteydessä siihen millä rytmillä tehdään.

Musiikillisessa vuorovaikutustyöskentelyssä työntekijät pitivät oleellisena sitä, että vanhemman tarjoama vuorovaikutus tapahtuisi vauvalle sopivassa rytmisessä. Työntekijät kertoivat, että vanhemmat saattavat tehdä laulujen leikkiliikkeitä, mutta eivät silti ole vuorovaikutuksessa vauvansa kanssa. Tällöin vanhemmat tekivät liikkeit vain suoritteena.

Käytän musiikkia tarkoituksellisenä, rauhoittamaan tai aktivoimaan vauvaa.

Yksin vauvan kanssa musiikillista vuorovaikutustyöskentelyä tehdessään työntekijät kertoivat käyttävänsä laulamista muun muassa vuorovaikutukseen kutsumisessa. Vauvaa haettiin laululla katsekontaktiin tai sillä pyrittiin kääntämään vauvan katse hänen kehonsa heikomman puolen suuntaan. Laulaminen sisältyi myös motoristen taitojen kehitystä tukevaan työskentelyyn. Keinutan sinua pikkuisen -laulu oli koettu tähän mukavaksi.

Ensimmäisen haastattelun yhteydessä työntekijät kokivat musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn esteeksi sen hetkisen vauvojen nuorten iän. Kaikki vauvat olivat lähes vastasyntyneitä. Kahden vuoden aikana työntekijät olivat saaneet kokemuksia musiikillisesta vuorovaikutustyöskentelystä monen ikäisten vauvojen kanssa.

Työntekijät eivät kokeneet vauvan iällä olevan merkitystä omaan työskentelyynsä, mutta yhtyivät esittämäni argumenttiin, että vanhemmalla voi pienen vauvan kanssa työskennellessä olla vaikeuksia nähdä musiikillisen toiminnan vaikutuksia. Isompi vauva reagoi nopeammin ja selkeämmin vuorovaikutukseen, jolloin vanhemman vastaaminen takaisin vauvalle voi olla helpompaa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tavoitteena oli saada musiikki osaksi ensikodin vauvatyöskentelyn arkea. Tarkemmin sanoen osaksi kaikkia niitä hetkiä, joita vauvojen kanssa ensikodissa eletään. Tutkimuksen tulokset olivat hyvin positiiviset. Musiikki oli tullut kahden vuoden tutkimusjakson aikana eläväksi osaksi ensikodin arkea. Seuraavassa kuviossa (Kuvio 2) on näkyvillä asiaan vaikuttaneet tekijät ensikodin työntekijöiden kuvaamina.



Kuvio 2. Arkilähtöiseen musiikilliseen vuorovaikutukseen vaikuttavat tekijät ensikodin työntekijöiden mukaan

8.1 Arkilähtöinen musiikillinen vuorovaikutustyöskentely osana arkea

Edellä olevan kuvion mukaan musiikin saattaminen vauvaperhetyön jokapäiväiseen arkeen tarvitsee käsitystä siitä, ettei musiikin tarvitse olla monimutkaista palvelukseksi hyvin. Laulujen ja lorujen kannattaa olla lyhyitä ja yksinkertaisia, jotta ne muistetaan helpommin. Lyhyys ja yksinkertaisuus auttavat myös niiden käyttöönotossa ja soveltamisessa eri tilanteisiin. Lisäksi yksinkertaisuus madaltaa kynnystä laulaa tai loruilla.

Arkilähtöinen musiikillinen vuorovaikutustyöskentely koetaan voimauttavaksi. Voimauttava kokemus tulee uudenlaisen työskentelymallin oppimisen ja työntekijöiden keskinäisen tukemisen myötä. Siihen vaikuttaa myös yleisesti myönteinen ilmapiiri kyseiselle työskentelylle. Voimautumista tuottaa työntekijöiden saamat kokemukset omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa positiivisesti vauvojen ja vanhempien väliseen vuorovaikutukseen. Musiikillinen vuorovaikutustyöskentely koetaan myös arkea rikastuttavana.

Tutkimus vahvistaa Vilénin (2008, 288) esittämän näkemyksen siitä, että musiikillista vuorovaikutusta toteuttavan työntekijän ei tarvitse olla musiikin ammattilainen. Kuten kuviossa 2 on nähtävissä, arkilähtöisen musiikillisen vuorovaikutuksen toteutumisen yhtenä vaikuttavana tekijänä voidaan pitää sitä, ettei musiikki ole vain yhden työntekijän erityisosaamisalue, vaan kaikki voivat käyttää sitä. Jokaisen työntekijän mahdollisuus toteuttaa vuorovaikutustyöskentelyä vaikuttaa positiivisesti kaikkien rohkeuteen laulaa vauvojen kanssa.

Arkilähtöisen musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn käyttöön tarvitaan tutkimuksen mukaan säännöllisyyttä. Säännöllisyys palvelee kaikkia vuorovaikutustyöskentelyyn osallistuvia. Työntekijöitä se auttaa pitämään laulut ja lorut tuoreessa muistissa, jolloin niitä on helpompi käyttää, etenkin spontaaneissa hetkissä. Vauvoja säännöllisyys puolestaan auttaa tunnistamaan lauluja ja loruja sekä niihin liittyviä tilanteita. Vanhemmille säännöllisyys luo tunnetta siitä, että laulut ja lorut voivat olla luonnollinen osa arkea.

Arkilähtöinen musiikillinen vuorovaikutustyöskentely toimii välineenä, jonka avulla voidaan keskustella, olla vahvasti läsnä vauvan kanssa. Valmiiden laulujen ja lorujen rinnalle voidaan luoda omia yksinkertaisia melodioita, joiden kautta läsnäolo mahdollisesti muodostuu vielä vahvemmaksi. Oleellisinta työskentelyssä on vauvan kuunteleminen, hänen äänensä kuuluviin saaminen. Tämä toimii pohjana vauvan ja vanhemman välisen suhteen luomisessa.

Kuten Carlsson (2007, 10) artikkelissaan toteaa, musiikillinen työskentely voi toimia joko vauvan ja vanhemman suhteen rakentajana tai sen vahvistajana. Tämä sama huomio tulee esiin myös tämän tutkimuksen yhteydessä. Yhtenä tärkeimmistä asioista työskentelylle voidaan määrittää musiikin mahdollisuus tuottaa myönteisiä tunnekokemuksia (Vilén 2008, 290). Myönteisiä kokemuksia saadaan tarjottua sekä vauvoille että vanhemmille.

Tutkimustulokset osoittavat musiikin arkilähtöisyyden vahvistavan musiikin hoitavaa ja kuntouttavaa vaikutusta. Työntekijöiden tarjoama usein toistuva aito kohtaaminen laulaessa ja leikitettäessä sekä siihen yhdistyvä sylin läheisyys tai kosketukset tuottavat vauvoille runsaasti mielihyvää ja iloa. Vauvojen voidaan sanoa saavan musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn avulla arvokasta, kokonaisvaltaista tukea kasvuun ja kehitykseen.

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että musiikki on mahdollista ottaa luontevaksi osaksi vauvaperhetyön arkea. Musiikki voi olla läsnä kaikissa hetkissä, joita vauvojen kanssa päivittäin eletään. Näitä hetkiä ovat vauvojen monipuoliset hoitotilanteet, leikkihetket, yhteisissä tiloissa oleminen, työntekijöiden kanssa tapahtuvat yksilölliset vuorovaikutusohjaukset ja vauvojen täydentävän hoidon hetket. Kaikkia näitä ilmenee arjessa sekä ennalta suunnitellusti että ennalta suunnittelematta.

8.2 Arkilähtöisen musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn vaikutus perheisiin

Tutkimustulokset vahvistavat, että arjessa usein toistuvalla musiikillisella vuorovaikutustyöskentelyllä voidaan entistä paremmin tukea ensikodin vauvojen ja vanhempien välistä vuorovaikutusta. Musiikillisella vuorovaikutuksella pystytään myös vaikuttamaan vanhemman läsnäoloon. Toisin sanoen, vanhempi saadaan musiikillisen vuorovaikutuksen avulla usein parempaan kontaktiin. Tätä tutkimustietoa tukee Carlssonin (2007, 16) omakohtainen, vastaava kokemus vanhempien ja vauvojen kanssa työskentelystä.

Arjessa usein toistuva musiikillinen vuorovaikutus osoittaa perheille pienien tekojen merkitystä, jonka myös Erikson ja Arnkil (2005, 36) tuovat teoksessaan esille. Pienet teot lisäävät vähitellen luottamusta vuorovaikutussuhteisiin, niin vanhemman ja työntekijän välillä, kuin myös vanhemman suhteessa omaan itseensä. Vanhemmalle ohjattavat pienet teot voivat tarkoittaa vanhemman ja vauvan välisessä suhteessa muun muassa yksinkertaisen laululeikin toteuttamista heidän kanssaan.

Musiikillisella vuorovaikutusmallilla, joka pohjautuu riittävän yksinkertaiseen toteutukseen, pystytään luomaan vanhemmalle paremmin halua osallistua. Perheille sopivan tasoisella vuorovaikutustyöskentelyllä voidaan todennäköisesti tuottaa heille enemmän onnistumisen kokemuksia omien vauvojensa kanssa, joka on vanhempien voimautumisen kannalta tärkeää. Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että arkilähtöinen musiikillinen vuorovaikutustyöskentely on ensikodin vauvaperheille sopivan haastavaa.

Musiikillisella vuorovaikutuksella voidaan antaa perheille merkittävää tukea vauvan kanssa elettyyn arkeen. Luonnollisimmaksi tavaksi tässä tutkimuksessa sen toteuttamiseen muodostui laulaminen. Perheitä voidaan ohjata käyttämään lauluja tietyissä tilanteissa sekä tietyllä tavalla, jotta he pystyisivät löytämään yhteyttä vauvaansa ja oppisivat ymmärtämään hänen tapaansa ilmaista itseään. Laulu voi myös toimia vuorovaikutusta helpottavana tekijänä, koska laulaessa vanhemman ei tarvitse itse keksiä sanoja, joita vauvalle jutteleminen puolestaan vaatii.

Arkilähtöinen musiikillinen vuorovaikutustyöskentely pystyy toimimaan vauvan ja vanhemman välistä vuorovaikutusta rikastuttavana tekijänä. Tutkimus osoittaa, että vanhemman ja vauvan vuorovaikutukseen voi muodostua leikkiä, joka tukee heidän keskinäistä kiintymistään. Vauvojen ja vanhempien väliseen suhteeseen pystytään luomaan hyvin selkeääkin kehitystä ensikotijakson aikana.

Perheet saavat musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn avulla tukea omaan vanhemmuuteensa. Jokaiselle perheelle pyritään etsimään juuri heille sopivin vuorovaikutuksen muoto, kuten esimerkiksi laulaminen, loruilu tai niihin yhdistetty dialoginen vauvatanssi. Alison Streetin (2002) tutkimustuloksien tapaan vanhempia pystytään musiikillisen työskentelyn avulla auttamaan muun muassa vauvan rauhoittamisen keinojen löytämisessä sekä vanhempien oman itseluottamuksen vahvistumisessa vauvan hoitoon liittyen (Young 2003, 29).

Vaikka vanhemmat eivät aina laulakaan työntekijöiden kuullen, ovat vanhemmat kertoneet laulavansa vauvalle heidän ollessaan kahdestaan omassa huoneessaan. Tutkimuksen aikana ensikodilla oli kuitenkin ollut myös vanhempia, jotka olivat laulaneet itsenäisesti myös ensikodin yhteisissä tiloissa. Tämä osoittaa musiikillisella vuorovaikutustyöskentelyllä olevan mahdollisuuksia siirtyä myös perheiden omaan käyttöön.

Perheillä saattaa ilmetä aluksi vastarintaa musiikilliseen vuorovaikutukseen. Tutkimus osoittaa ainoaksi haasteeksi perheiden kanssa työskentelyyn vanhempien välisen mielipiteiden tarttumisen. Yhden vanhemmista ilmoittaessaan, ettei aio esimerkiksi loruilla vauvalleen, voi toinen pian olla herkästi samaa mieltä. Negatiivisen suhtautumisen ymmärretään kuitenkin johtuvan usein vanhemman omasta tilanteesta, mielialasta tai jaksamisesta. Alkuvastustus voi liittyä myös vaikeuteen kohdata uutta, joka monesti lievenee asiakkuuden aikana.

8.3 Tulevaisuusnäkymät

Arkilähtöiselle musiikilliselle vuorovaikutustyöskentelylle voidaan nähdä monia mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Mahdollisuuksia esitellään tulevissa alaluvuissa. Tulevaisuutta käsitellään työskentelyn säilymisen, tutkimuksen jatkokehittelyn ja työskentelyn soveltamisen näkökulmista.

8.3.1 Arkilähtöisen musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn säilyminen

Ensikodilla uskotaan vahvasti arkilähtöisen musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn säilymiseen. Työskentelymallin koetaan antaneen työntekijöiden arkeen uusia aineksia, joita halutaan käyttää säännöllisesti. Laulujen ja lorujen opettamista myös tuleville työntekijöille pidetään tärkeänä. Vaikka ensikodin arjen rakenteet jostain syystä muuttuisivat, ei ensikodin työskentely vauvojen kanssa pääty. Näin laulaminenkaan ei työntekijöiden mukaan pääse loppumaan.

Ensikodin työntekijöiden innostuneisuus musiikilliseen vuorovaikutustyöskentelyyn näkyy työntekijöiden valmiudessa laajentaa laulujen ja lorujen valikoimaa. Laajemmalla valikoimalla pystyttäisiin työntekijöiden mukaan vielä paremmin tarjoamaan juuri kyseisessä työskentelyhetkessä olevalle vauvalle tai tunnelmalle sopiva laulu tai loru. Valikoiman laajentaminen koettaisiin virkistävänä.

8.3.2 Tutkimuksen jatkokehittely

Tutkimuksen tulokset osoittavat musiikilla olevan positiivinen vaikutus myös perheisiin. Tämä tieto saatiin työntekijöiden kokemuksen välityksellä. Tutkimuksen luontevana jatkona voitaisiinkin tutkia perheiden kokemuksia arkilähtöisestä musiikillisesta vuorovaikutustyöskentelystä, heidän itsensä kertominaan.

Tutkimus osoittaa, että musiikillinen työskentely voidaan yksinkertaistaa siten, että se muodostuu luontevaksi osaksi vauvaperhetyön arkea. Työntekijöiden tarjoaman mallin avulla myös asiakkaat voivat omaksua arkilähtöistä musiikin käyttöä itselleen. Se, kuinka pysyvää vuorovaikutuksen mallia ensikodilla pystytään tarjoamaan, olisi myös kiinnostava tutkimuksen aihe.

Tutkimuksen kolmantena jatkokehittelyn kohteena voisi olla tutkimuksen tuloksissa vielä toistaiseksi vähälle huomiolle jäänyt keskusteleva laulaminen. Musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn tultua osaksi ensikodin arkea voisi keskustelevan laulamisen osuutta siinä pyrkiä laajentamaan. Jatkotutkimuksen pyrkimyksenä voisikin olla keskustelevan laulamisen vahvistaminen osana musiikillista vuorovaikutustyöskentelyä.

8.3.3 Arkilähtöisen musiikillisen vuorovaikutustyöskentelyn sovellettavuus

Arkilähtöistä musiikillista vuorovaikutustyöskentelyä voitaisiin soveltaa myös muissa ensi- ja turvakotiyhdistyksen toimintamuodoissa, kuten päiväryhmätoiminnassa ja tuetussa asumisessa. Molemmassa toimintamuodossa halutaan tukea varhaista vuorovaikutusta. Asiakkaina kyseisissä toimintamuodoissa ovat sekä vauvaikäiset että sitä vanhemmat lapset perheineen.

Tutkimuksen esittelemä arkilähtöinen työskentely olisi hyvin sovellettavissa ensi- ja turvakotiyhdistyksen lisäksi myös muualla tapahtuvaan varhaisen vuorovaikutuksen työhön. Sitä voitaisiin hyödyntää niin sosiaalialalla kuin kasvatustyön parissa ja siitä hyötyisivät sekä erityistä tukea tarvitsevat perheet että tavalliset perheet. Työskentely olisi laajennettavissa myös leikki-ikäisten lasten pariin, etenkin erityiskasvatuksen toimintakentälle sekä kehitysvammaisten kuntouttavaan toimintaan.

Erityiskasvatuksen kentällä tarjotaan tukea muun muassa puheen tuottamisen ja ymmärtämisen häiriöihin. Tätä tukea voitaisiin rikastaa arkilähtöiseen musiikilliseen vuorovaikutustyöskentelyyn liittyvän keskustelevan laulamisen avulla. Kuten tutkimuksessa tuotiin esille, erityislasten voi olla puheeseen verrattuna helpompaa jäsentää musiikkia (Vilén 2008, 293–294). Tästä johtuen keskusteleva laulaminen toimisi erinomaisena tukena puheen tuottamisen opetteluun tai kommunikoinnin tukemiseen. Sillä voitaisiin myös tarjota tukea keskittymiskyvyn häiriöihin.

Keskusteleva laulaminen tarjoaisi myös hyvän tuen leikki-ikäisten tunnetyöskentelyyn. Aikuisen kanssa yhdessä rakentuva musiikillinen aines tar-

joaisi hyvän mahdollisuuden käsitellä lapsen kokemusmaailmaa. Keskusteleva laulaminen loisi siis musiikillista leikkiä vaikeidenkin asioiden käsittelyyn, turvallisessa toimintakehyksessä. Työskentely etenisi lapsen ehdoilla. Sen ei välttämättä tarvitsisi olla selkeää laulamista, vaan se voisi perustua myös itsetuotettuihin äänimaisemiin.

Keskustelevan laulamisen rinnalle voitaisiin kehittää keskusteleva kehollinen ilmaisu. Sitä voitaisiin käyttää erinomaisesti muun muassa kehitysvammaisten lasten kanssa. Liikkeen yhdistäminen yksinkertaisiin sävelkulkuihin toisi vuorovaikutukseen entistä kokonaisvaltaisemman kokemuksen. Tämä sopisi toki muidenkin lapsiryhmien käyttöön.

9 POHDINTAA

Tämä opinnäytetyöprosessi on ollut mielenkiintoinen. Tutkimuksen aihe oli minulle luonteva valinta, koska tiedän haluavani tulevassa ammatissani tukea lapsiperheiden hyvinvointia musiikin avulla. Koen opinnäytetyöni sulkevan ympyrän, sillä sosiaalialan opintojani aloittaessa, en kokenut olevani alan vaihtaja, vaan oman työskentelykenttäni laajentaja. Olen aiemmalta koulutukseltani musiikkipedagogi. Tämä opinnäytetyö on mielestäni hyvä osoitus musiikin alan ja sosiaalialan ammattilaisuuden yhdistämisestä.

Tutkimuksen parissa työskentely on ollut innostavaa. Aihe on ollut hyvin kiinnostava ja sitä on ollut mielekästä tutkia. Innostuneisuuttani on vahvistanut ensikodin työntekijöiden aktiivisuus musiikillista vuorovaikutustyöskentelyä kohtaan. Heidän kanssaan työskentely on antanut minulle vahvistusta kahta tutkintoa yhdistävään ammatilliseen osaamiseen. Työntekijöille pitämistäni ohjauksista sain kokemusta sosiaalipedagogiikasta myös koulutuksen tarjoajan roolissa. Selkeästi vahvin osaamiseni tässä tutkimuksessa näkyikin työntekijöille pitämässäni musiikillisen vuorovaikutuksen ohjauksissa. Olisin valmis toteuttamaan vastaavia koulutuksia myös tulevaisuudessa.

Pidin kirjallisuuden tutkimisesta. Tutkimuksen teorian rakentaminen oli kiehtovaa, vaikka paikoin haastavaa rajauksia tehdessäni. Koen saaneeni hyvän ja riittävän kokonaisuuden tutkimuksen teoriapohjaksi.

Tein ensimmäistä kertaa tutkimuksellisia haastatteluja. Tämä varmasti vaikutti puheeni selkeyteen haastattelutilanteissa, koska olin uusien tilanteiden äärellä. Etenkin tarkentavissa kysymyksissä olisi ilmaisuni voinut olla paikoin napakampaa. Haastattelutilanteet olivat kuitenkin tunnelmallaan miellyttäviä, jonka vuoksi uskon saaneeni niistä hyvän aineiston itselleni. Jos tekisin haastattelut uudelleen, panostaisin niiden ennalta harjoitteluun.

Toinen asia, jonka tekisin toisin, liittyy ajanjakson pituuteen, jolloin työntekijät saivat kerätä kokemuksiaan musiikillisesta vuorovaikutustyöskentelystä. Asettaisin ohjauksien jälkeen kerralla pidemmän aikavälin työskentelymallin kokeilulle, ja pitäisin vasta sitten haastattelun. Tässä tutkimuk-

sessä ensimmäinen aikaväli jäi liian lyhyeksi, koska ensimmäisessä haastattelussa työntekijöiden oli vaikeaa kuvailla laajemmin musiikin vaikutavuutta heidän työskentelyynsä. Tästä johtuen olen tyytyväinen, että tutkimukselle tuli kahden vuoden lisäaika, jota seurasi toinen haastattelu. Sain siten tutkimukseen kattavampaa aineistoa.

Kuten pohdinnan alussa jo toin esille, minulle on ollut opintojen alusta asti selvää yhdistää musiikillista osaamistani sosiaali-alaan. Toivon, että voin olla tarjoamassa musiikkia niin kuntouttavana ja hoitavana, kuin virkistävänä ja arkea rikastuttavana välineenä eri asiakasryhmille. Uskon vahvasti musiikin hyvää tuottavaan voimaan, josta myös tämä tutkimus ja sen tulokset ovat todisteena. Tärkeimpänä asiana musiikin käytössä mielestäni on musiikin ilon jakaminen ja osallisuuden mahdollisuuksien tarjoaminen. Siksi musiikin käyttöä työntekijöidenkään kesken ei tulisi rajoittaa, vaan jokaisen mahdollisuuksia käyttää sitä olisi hyvä tukea. Silloin musiikki voi toimia yhteisöllisenä voimavarana, jonka vaikutukset ulottuvat myös asiakkaisiin.

LÄHTEET

- Alho, E., Hautsalo, H. & Perkiö, S. 2000. Vauvojen laulun aika. Helsinki: WSOY. [ks. liite 1.]
- Bardy, M. 2009. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Rajat tukena silloin kun omat rajat eivät pidä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Bojner-Horwitz, E. & Bojner, G. 2007. Mielihyvää musiikista. Helsinki: WSOY.
- Boellus, T. 2012. Pidä kiinni -hoitojärjestelmä yhdistää varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen ja päihdekuntoutuksen. Ensi- ja turvakotien liiton jäsenlehti. Pidä kiinni -ekstra. Enskan ekstranumero 2012, 7–8.
- Carlsson, T. 2007. Varhainen vuorovaikutus ja musiikkiterapia. Musiikkiterapia 22: 2007 (1). Suomen musiikkiterapiayhdistys ry. Jyväskylä: Kopiajyvä, 6–28.
- Ensikodit. n.d. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Viitattu 10.7.2014. <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/ensikodit-ja-muu-vauvaperhetyo/ensikodit/>
- Eriksson, E. & Arnkil, T.E. 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Eskelinen, M., Korvenranta, M., Lowe, R. & Tarviainen, I. 2006. Potilasohje. Vauvan motoriikkaa ohjaavaa ja aktivoivaa käsittelyä hoitojen yhteydessä. Päijät-Hämeen keskussairaalan fysioterapeutit. Lahti: Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveystyöntekijät, Fysiatrian osasto.
- Hautamäki, A. 2001. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiinnittymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 13–66.
- Hellstén, S. 2009. Vauvan äänen vahvistaja. Teoksessa Kuosmanen, S. (toim.) Vauvan ääntä etsimässä. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki: Nykypaino Oy, 51–70.
- Jouhki, T. & Markkanen, R. 2007. Perhosen siivin. Opas vuorovaikutustanssiin. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Kahri, M. 2001. Lapsen arki on leikkiä. Ensiaskeleet 0–3-vuotiaan maailmaan. Pienperheyhdistys ry. Kauhava: Kauhavan kirjapaino.

Karling, M., Ojanen, T., Sivén T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2009. Lapsen aika. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Kiviniemi, L., Läksy, M-L., Matinlauri, T., Nevalainen, K., Ruotsalainen, K., Seppänen, U-M. & Vuokila-Oikkonen, P. 2007. Minä mielenterveys-työn tekijänä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Korhonen, A. & Sukula, S. 2004. Vauvaperhetyö. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Kuosmanen, S. 2009. Vauvailmiön muutos. Teoksessa Kuosmanen, S. (toim.) Vauvan ääntä etsimässä. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki: Nykypaino Oy, 7–16.

Larmo, A. 2010. Mentalisaatio – kyky pitää mieli mielessä. Duodecim 126(6)/2010, 616–622.

LSL, Eduskunnan päätös lastensuojelulain tarkoituksesta ja lapsen hyvinvoinnin vastuusta. Lastensuojelulaki nro 417/2007. 13.4.2007.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Mahkonen, S. 2008. Lastensuojelu ja laki. 2. uudistettu laitos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Mäntyranta, T. & Kaila, M. 2008. Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. Duodecim 124/2008, 1507–1513. Viitattu 4.8.2014.
<http://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo97349.pdf>

Möller, S. 2004. Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa. Pesäpuun opas- ja käsikirjat 1/2004. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Oivamäki-Tähtinen, K. 2007. Musiikki alkaa siitä, mihin sanat loppuvat. Hypnologia 2007/3. Suomen hypnoosiyhdistys ry. Tulostettu 18.7.2014. Viitattu 19.7.2014. hypnologia.com/node/54

OK-opintokeskus. n.d. Haastattelu. Viitattu 10.7.2014.
<http://ok-opintokeskus.fi/node/120>

Perkiö, S. & Huovi, H. 2010. Karvakorvan laulupurkki. Lauluja ja leikkejä lapsiperheille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Perkiö, S. & Huovi, H. 2002. Vauvan vaaka. Lauluja ja leikkejä vauvaperheille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. [ks. myös liite 1.]

Pitkäranta, A. 2010. Laadullisen tutkimuksen tekijälle. Työkirja. Satakunnan AMK. Viitattu 19.7.2014.

www.samk.fi/download/13153_Laadullisen_tutkimuksen_tyokirja_APitka_ranta.pdf

Rantala, P. 2011. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöihin: Prosessianalyysi. Teoksessa Rönkä, A-L., Kuhanen, I., Liski, M., Niemeläinen, S. & Rantala, P. Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu, sarja C. Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74. Lahti: N-Paino Oy, 16–29.

Ruokonen, I. 2001. Musiikki minuuden vahvistajana ja maailman rakentajana. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. Elämysten alkupoluilla. Lähtökohtia alle kolmivuotiaiden taidekasvatukseen. Tampere: Tammer-Paino Oy, 73–84.

Salpa, P. & Autti-Rämö, I. 2010. Lapsen ensimmäinen vuosi. Kehitys ei etene odotetusti, mitä tehdä? Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Schulman, M. 2003. Vauvahavainnointi. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Porvoo: WS Bookwell Oy, 70–82.

Silvén, M. 2010. Varhainen vuorovaikutus, kognitio ja kielen kehitys: hermostoa kaikki tyynni. Teoksessa Silvén, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy, 45–63.

Silvén, M. & Kouvo, A. 2010. Vuorovaikutus, varhainen kiintymyssuhde ja psyykinen hyvinvointi. Teoksessa Silvén, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy, 65–89.

Sinkkonen, J. 2003. Lapsen kiintymyssuhteen syntyminen ja sen häiriöt. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Porvoo: WS Bookwell Oy, 92–106.

Sinkkonen, J. 2012. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

Sipponen, A. 2011. Ohjauskeskustelu. Ensikodin harjoittelu. Kesäkuu 2011.

Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Jyväskylä: Vastapaino.

Tamminen, T. 2004. Olipa kerran lapsuus. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Tervaniemi, M. 2003. Aivomme ja musiikkimme. *Psykologia* 38: 2003 (4), 269. Viitattu 4.8.2014.
<http://elektra.helsinki.fi/se/p/0355-1067/38/4/aivommej.pdf>

Tervo, M. 2009. Koti resonoin vauvan ääneen. Teoksessa Kuosmanen, S. (toim.) Vauvan ääntä etsimässä. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki: Nykypaino Oy, 38–50.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tutkiminen. Helsinki: WSOY.

Young, S. 2003. Music with the Under-fours. Abingdon: Routledge.

TOIMINNALLISTEN OHJAUSTEN LAULUT JA LORUT

1. Pikki Riikkinen (Nukketeatteri Sampo: Oi Lumoa, oi valoa -äänite, säv. ja san. Maija Baric, tutkijan soveltama versio)
2. Siipileikki (Vauvan vaaka, säv. Soili Perkiö, san. Hannele Huovi)
3. Tuulee, tuulee (Vauvojen laulun aika, säv. ja san. Anne Laurila)
4. Toukut, loukut (Vauvojen laulun aika, säv. ja san. Soili Perkiö)
5. Vuolen kavioo (suullisena perimätietona opittu loru)
6. Helistin (Vauvojen laulun aika, säv. ja san. Soili Perkiö)
7. Keinutan sinua (Vauvojen laulun aika, yhdysvaltalainen kansansävelmä, san. Eve Alho & Soili Perkiö)
8. Lintu lentää (suullisena perimätietona opittu suomalainen perinneloru)
9. Sillälaila, tällälaila (suullisena perimätietona opittu suomalainen sävelmä)

HAASTATTELU ENSIKODILLA 2.3.2012

1. Miltä on tuntunut käyttää lauluja ja loruja omassa työssänne?
2. Millaisissa tilanteissa olette käyttäneet laulamista?
3. Millaisissa tilanteissa olette käyttäneet loruilemista?
4. Millaiset tilanteet olette kokeneet toimivimmiksi?
5. Ovatko laulut ja lorut olleet arkeenne sopivia?
6. Millaiselta on tuntunut kokeilla keskustelemaa laulamista?
7. Kuinka hyvin teillä on ollut mahdollisuuksia ja aikaa musiikilliselle työskentelylle? Entä rohkeutta?
8. Miten olette käyttäneet lauluja tai loruja työskennellessänne? Yksin? Yhdessä toisen työntekijän tai vanhemman kanssa?
9. Miten laulut tai lorut ovat vaikuttaneet omaan työskentelyynne? Innostaen? Onko niistä ollut tukea?
10. Onko laulujen tai lorujen käytölle ilmennyt esteitä?
11. Millaisena koette musiikillisen työskentelyn mahdollisuudet ensikodilla?
12. Miten ensikodin perheet ovat ottaneet vastaan laulujen tai lorujen käytön?
13. Uskotteko musiikillisen työskentelyn sopivan arkeenne tulevaisuudessa?
14. Millaiset tekijät tukevat musiikillisen työskentelyn jatkumista?
15. Millaiset asiat estävät musiikillisen työskentelyn jatkumista?
16. Pystyykö musiikki olemaan jokapäiväistä arkeanne?
17. Millaisissa tilanteissa musiikki tuntuu luontevimmalta käyttää?
18. Onko ollut kiusallisen tuntuisia tilanteita? Jos on, niin millaisia?
19. Miten musiikillista työskentelyä voisi kehittää ensikodilla?
20. Tuntuisiko yhteistyö jonkin tahon kanssa tarpeelliselta? Jos, niin millälaisen?

HAASTATTELU ENSIKODILLA 14.7.2014

1. Kertokaa, miten musiikki näkyy arjessanne?
2. Kuvailkaa musiikillisen työskentelyn mahdollisuuksia.
3. Kertokaa, miten musiikin hoitava tai kuntouttava vaikutus on havaittavissa?
4. Kuvailkaa perheiden kokemuksia musiikilliseen työskentelyyn.
5. Kertokaa, miltä musiikillinen työskentely on tuntunut?
6. Kertokaa laulujen, lorujen ja mahdollisen keskusteleavan laulamisen suhteista.
7. Kuvailkaa laulujen ja lorujen soveltuvuutta eri ikäisille vauvoille.
8. Kertokaa musiikillisen työskentelyn jatkuvuuteen (tai päättymiseen) vaikuttaneita tekijöitä.
9. Kertojaa tulevaisuuden näkymiä tai toiveitanne.